

Gençler ve Sendikal İlişki Üzerine Değerlendirme: Yeni Bir Frekans Arayışının Kaçınılmazlığı^{1 2}

Ahmet SELAMOĞLU*

Öz: İşsizlik, güvencesiz çalışma, düşük ücret ve yetersiz çalışma koşulları gibi sorunlar günümüzde öncelikle genç işgücünün yüzleştiği ve göğüslemek zorunda kaldığı gerçeklerdir. Dolayısıyla gençlerin sendikalaşma eğiliminin güçlü olmasını ve sendika üyelik oranının da yükselmesini beklemek gerekir. Oysa günümüzde gençler sendikal kimliğe, sendikal faaliyetlere ve sendikalaşmaya yakın durmamaktadırlar. Bu bağlamda birçok ülkede gençler ve sendikalar üzerine çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmaların ilk dönemlerinde işgücü piyasası dinamikleri gibi sendika dışı etkenler dikkate alınmış olmakla birlikte, son yıllarda hemen hemen tüm çalışmalarda sendikaya dönük etkenlerin irdelenmesi büyük ağırlık kazanmıştır. Genel olarak her yönüyle zayıflayan sendikal hareketin 'yeniden canlandırılması' tartışmaları kapsamında gençlerin sendikalaşmasına dönük sendikal politikalar ve uygulamalar literatürde önemli bir yer tutmaktadır.

Bu çalışmada iki hararetli tartışmanın kesiştiği alan olarak gençler ve işçi sendikaları arasındaki ilişki, konu ile ilgili literatür dikkate alınarak değerlendirilecektir. Ayrıca Türkiye'de akademisyen ve sendika uzmanları ile yapılacak kısa söyleşilerle, bu değerlendirme harmanlanmaya çalışılacaktır. Amaç, Türkiye'de işçi sendikalarının yeni bir frekans arayışının kaçınılmazlığı konusunda farkındalığını artırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Gençler ve Sendikalar Hareket, Gençler ve Sendikal Üyelik, Gençler ve Sendikal Yapılanma

¹ Makalenin Geliş Tarihi: 14.09.2015

² **Teşekkür:** Çalışmada öne çıkan tartışmaları söyleşilerle zenginleştiren katılımcılara teşekkür ederim. Söyleşilerde yer alan isimler sırasıyla: Aziz Çelik, Betül Urhan, Bilal Yankın, Deniz Akdoğan, Enis Bağdadioğlu, Hakan Koçak, İrfan Kaygısız, Kuvvet Lordoğlu, Mehmet Beşeli, Murat Özveri, Sayım Yorgun, Serkan Öngel, Zafer Aydın'dır.

*Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

An Assessment on Young People and Union Relations: Inevitability of the Pursuit of a New Frequency

Abstract: Such problems as unemployment, vulnerable employment, ill-pay and insufficient working conditions are the realities which are primarily encountered by the young labour force today. So, it is expected for the young people to have a strong tendency of unionization and an increase in union membership rate. However today, young people do not have a tendency of having a union identity, participating in union activities and unionization. In this regard, there are many studies carried on regarding young people and unions in many countries. While such factors as labour market dynamics which were not related to unions were taken into consideration at the first periods of these studies, more and more factors which are related to unions have been started to be addressed in almost all studies in recent years. In general, union policies and applications regarding unionization of young people are of high importance in literature within the scope of the discussions of “revival” of the union movements which have become weaker in all aspects.

The relationship between young people and labour unions will be taken into consideration in this study as the cross point of two strong discussions as well as by considering the relevant literature. Moreover; this assessment will be tried to be blended through short interviews with the academic staff and union experts in Turkey. It is aimed at increasing the awareness regarding the inevitability of the pursuit of a new frequency of labour unions in Turkey.

Keywords: Youth and Union Movement, Youth and Union Membership, Youth and Union Revitalization

‘Gökyüzü kasvetli, bulutlar aşağıda ve görüş alanı zayıf,
dolayısıyla ufku görmek zor.
Böyle olduğu halde bir yerlerde parlak bir ışık var.’³

İki Hararetli Tartışma

XX. yüzyılın son çeyreği ile birlikte sosyokültürel, ekonomik ve politik alanda hızı azalmadan devam eden önemli tartışmalardan biri işçi sendikaları ile ilgilidir. İşçi sendikalarının çok yönlü nedenlerle zayıflayışı, sosyal, ekonomik, politik etki alanlarını kaybetmeleri ve sürecin somut bir yansıması olan üye sayılarındaki

³ Kretsos, L.; Hodder, A. (2015) “Concluding Comments”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, p.197

gerileme ile yeni üye kazanımlarındaki durağanlık, akademi ve uygulamada üzerine en fazla düşünülen konuların başında gelmektedir. Özel sektör, küçük işletmeler, gençler, kadınlar ve göçmenler ile esnek istihdamda olanlar, kısaca bugün işgücünün büyük bölümü sendikal ilişki ve üyelik zorluğu yaşamaktadır. Diğer bir deyişle adeta yaşlanan nesil, kamu hizmetleri ve sanayi sektörü sadece sendikal hareketin ilgi odağında kalmaktadır.

Konumuz özelinde gençlere yönelik değerlendirme yapılırsa, gençlerin sendikalaşma oranının düşük olduğu ve bu durumun, işçi sendikaları için çok da yeni bir olgu olmadığı bilinmektedir. Ancak bugün gençlerin sendikalaşma oranı, yetişkinlerin sendikalaşma oranından daha hızlı azalmaktadır(Vandaele, 2012:2). Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık gibi ülkelerde genç işçilerin sendikalaşma arzusu güçlü olmasına ve belki de, yetişkin işçilerden daha fazla sendikalaşma eğilimi göstermelerine rağmen(Vandaele, 2012:3), genç işçilerin sendikalaşma oranı, yetişkin işçilerin sendikalaşma oranından çok daha hızlı düşmektedir. Almanya ve Hollanda'da sendikalar için yaşlanma artık önemli bir sorun olurken, İspanya ve İtalya'da gençler sendikaları reddetmekte, İsveç'te katkı oranlarında artış sonrası sendikaların yönettiği işsizlik fonunun dışında kalma tercihi ile üye kaybı daha çok genç işçiler arasında yaşanmakta, Birleşik Krallık'ta 1990'lı yılların ortalarından itibaren hiç sendika üyesi olmayan işçilerin sayısında artma eğilimi gözlenmektedir(Vandaele, 2012:2). Birleşik Krallık'ta 2012 ve 2013 yılları istatistiklerine göre sendika yoğunluk oranı %25.6 olmasına rağmen, işgücünün %12'sini oluşturan 16-24 yaş aralığındakilerin sadece %4'ü sendika üyesidir. 1995 yılından itibaren 20-24 yaş aralığında işçi sendikası üyesi olanların oranı %19'dan %10'a düşmüştür(Hill, 2014). Bu oran, 25-34 yaş aralığında olanlar için %19'a yükselse de ülke ortalamasının altında kalmaktadır(Hodder, 2015:163). Polonya'da ise Ocak 2009 ve Mart 2013 verileri dikkate alındığında toplam sendika yoğunluk oranı %16'dan %10'a gerilerken, oransal olarak en büyük gerileme 25-34 yaş aralığında yaşanmıştır. Bu yaş grubundaki gerileme %70'in üzerinde gerçekleşmiş ve sendika yoğunluk oranı %14'den %4'e düşmüştür. Dikkat çeken bir başka veri, sendika yoğunluk oranının sadece 55-64 yaş aralığında artış göstermesi, %133 artış ile oranın %6'dan %14'e yükselmesidir(Mrozowicki vd., 2015:128). İspanya'da ise 2010 yılı itibarıyla sendika yoğunluk oranları; 16-24 yaş aralığında %7.1; 25-29 yaş aralığında %9.2; 30-44 yaş aralığında %16.2; 45-54 yaş aralığında %21.1 ve 55 yaş üstünde %19.9'dur(Fernandez vd., 2015:147). 2010 yılı itibarıyla ortalamanın %16.4 olduğu dikkate alınır, 30 yaş altın ciddi derecede düşük sendikalaşma eğilimi gösterdiği anlaşılacaktır.

'Küçülen odak, kararın gelecek.'

Avustralya'da 1991-2010 yılları arasında sendika yoğunluk oranı her yaş grubu için sürekli olarak her yıl düşme eğiliminde olmuştur. Ancak bu olumsuz eğilim içerisinde dahi her yıl en düşük sendika yoğunluk oranları 15-19 ve 20-24 yaş

aralığındadır. 2010 yılı itibariyle 35 yaş altı 4 yaş grubunda sendika yoğunluk oranları sırasıyla; 15-19 yaş aralığında %7.8; 20-24 yaş aralığında %10.4; 25-29 yaş aralığında %14.2 ve 30-34 yaş aralığında %16.3'dür. Bu oranlar, 2010 yılı itibariyle sadece 65 yaş üstü sendika yoğunluk oranı olan %13.9 hariç, diğer tüm oranlardan düşüktür. Avustralya'da 1991-2010 yılları arasında sendika yoğunluk oranlarındaki gerilemede, 1991 yılı sendika yoğunluk oranlarına kıyasla en büyük gerileme 35 yaş altı yaş gruplarında yaşanmış ve tüm bu yaş gruplarındaki gerileme %60'ın üzerinde gerçekleşmiştir (Peetz vd., 2015:57-59). Amerika kıtasında Arjantin örneğinde sendika yoğunluk oranı sürekli gerileme içerisinde olmuş, 1985 yılında %67.5 iken, 2000 yılında en düşük oran olarak %31.7'ye gerilemiş, 2010 yılında ise %38'e yükselerek, sınırlı da olsa gelişme göstermiştir. Kısaca 25 yıllık dönemde sendika yoğunluk oranında yaşanan kayıp %30'dur. 2010 yılı itibariyle 18-28 yaş aralığı için %33 olan sendika yoğunluk oranı ise ülke ortalamasının altındadır (Soul, 2015:38). Amerika Birleşik Devletleri'nde de eğilim farklı değildir. 2012 yılı itibariyle sendika yoğunluk oranı %11.3 iken, bu oran, Amerikan işgücünün %35'inden fazlasını oluşturan 35 yaş altı işçiler için %7.5'dir (Boris, 2015:177). Türkiye'de ise sendikalı işçilerin oransal olarak en düşük olduğu yaş grubu %3.5 ile 15-25 yaş grubudur. 15-35 yaş aralığı dikkate alındığında ise sendikalaşma oranı 26-35 yaş aralığında %7.5; 15-25 yaş aralığında ise %3.5'dur. Oysa sendikalaşma oranları 26-45 yaş aralığı için %11; 46-55 yaş aralığı için %14'dür (Çelik, 2015:180-181). Bu veriler, Türkiye'de gençlerin sendikalaşma eğiliminin, dünyada gözlemlenen genel eğilimden farklı olmayarak, zayıf olduğunu göstermektedir. Kısaca konuyla ilgili olarak dünya ahvalinden zarar gören, zedelenen sendikal etkinliğe, üye kaybına ve yaşlanan sendika üyeliğine dikkat çekmek gerekir.

Sendikal hareketin ilgi alanına girmekle birlikte, düşün alanı çok daha geniş olan, toplumsal ölçekte çeşitli yansımaları ile tartışılan bir diğer konu nesil değişimi ve bu değişimin sonuçlarıdır. Genel olarak nesil değişiminin 30 yılda bir gerçekleştiği kabul görse de, bir neslin, önceki nesilden farklılığını ortaya koymasında zaman faktöründen daha çok sosyal, kültürel ve tarihsel dinamiklerin belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Patton, 2013:31). Diğer bir deyişle 'nesiller arası farklılık, nesillerin karşılaştığı gerçeklikte yatıyor' (Standing, 2015:132) sözü ile toplumsal dinamiklerin belirleyiciliğine vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda özellikle XX. yüzyılın son çeyreği ile avucumuzun içine girecek kadar küçülen günümüz dünyasında, genç nesil⁴ her düzeyde tartışmaların odağındadır.

⁴ Bu çalışma kapsamında yapılan okumalarda, 'genç' ve 'genç işçi' kavramları ile ifade edilen grup için tek bir tanımlama yoktur. Bu grup; kadın, erkek veya göçmen gibi farklı özellikler gösterebileceği gibi, sosyoekonomik, kültürel ve politik değerler açısından farklılaşabilen, ülkelerarası farklı nitelikler taşıyan ve hatta sektörlere göre farklı tutumlar geliştirebilen yapıdadır. Diğer bir deyişle bu grup homojen bir yapı özelliği göstermemektedir. Ancak bu grup ortak özellikler gösteren bir grup olmasa da, işçi sendikalarının vazgeçilemez bir bileşeni, hatta varlık nedenidir. Okumalarda bu grubu tanımlamaya yönelik belirli bir yaş aralığı da yoktur. Bazı çalışmalarda 'genç' kavramı ile 'Y nesli' veya güncel ifadesi ile

‘Tarihin en büyük genç nüfusuna uzak düşen sendikalar.’

2025 yılında küresel işgücünün yaklaşık %75’ini oluşturacak(Deloitte, 2014:2) Y nesline yönelik, sonuçları 2012 yılı sonu ile 2013 yılı Haziran ayında açıklanan iki kapsamlı saha çalışmasında yer alan bazı tespitleri, konuyu sendikal ilişki çerçevesinde düşünerek, paylaşmak yerinde olacaktır. Bu tespitler arasında, belki de en önemlisi; 2008 yılı küresel bunalımı ve yaşanan iş güvencesizliğinin, Y neslinin kimliğini berraklaştıran bir numaralı faktör olmasıdır. Bu tespiti besleyen bir diğer sonuç, araştırmaya cevap verenlerin %68’inin kişisel olarak ekonomik krizden etkilendiğini belirtmesidir. Bu oran; İspanya’da %86’ya, İtalya’da %85’e, Yunanistan’da %80’e yükselmektedir. Finansal çöküş konusunda yaygın bir endişe ile ekonomik fırsat açıklığı konusunda kabullenme ve sosyal eşitsizlikler konusunda yaygın duyarlılık, Y neslinin kimliğini berraklaştıran ana olguyu, küresel bunalımı ve iş güvencesizliğini işaret etmektedir. Araştırmada cevap verenlerin yaklaşık yarısı (%49) iş güvencesinin daha da zorlu bir konu olacağına inanmakta, %78’i işsiz kalmaktansa asgari ücretle çalışmayı tercih etmekte, sadece %25’i anne veya babalarından daha fazla kazanacağını düşünmektedir. Ayrıca araştırmada cevap verenlerin %63’ü Y neslinin eğitimden çalışma yaşamına geçişinin çok zor olacağına inanmaktadır. Bu tespitlerle ilişkilendirilebilecek ve hatta gençlerin sendikal ilişkisini de etkileyebilecek bir diğer sonuç, cevap verenlerin %87’sinin kendi geleceklerini kendi güçleri ve yetkinliklerinin belirleyeceğine olan güçlü inançlarıdır. Sendikal ilişki açısından ilgi çekebilecek bir diğer tespit ise sosyal toleransa ve çoğulculuğa ciddi değer verilmesi ve aile dahil, hiyerarşik ilişkiyi kabul etmemeleridir(Patton, 2013:31; Viacom, 2012). Açıkçası dünya bir taraftan yaşlanırken, diğer taraftan tarihin en büyük nüfusuyla gençler yaşamlarının güvencesiz bir geleceğe dayandığı ve ‘yalnız oldukları’ gerçeği ile giderek daha fazla yüzleşmekte, kendi geleceklerini kendi mücadelelerinin belirleyeceğine inanmaktadırlar.

‘milenyum nesli’ vurgulanmaktadır. Y neslinin, doğum tarihi itibarıyla 1980’li yılların başından veya ortalarından 1990’lı yılların sonuna olan dönemi kapsadığı kabul edilmektedir. Çalışmaların çoğunluğunda ise ‘genç’ kavramında, belirli bir yaş aralığı vurgusu olmadan, ‘yetişkin işçi’ (adult worker/older worker) kavramı kullanılarak ayrışma sağlanmıştır. Bu ayrışmada, örneğin Cornell Üniversite Endüstri İlişkileri Fakültesi (ILR School) 2010 yılı dijital yayını olan Marlena Fontes, Ken Margolies çalışmasında, 18-35 yaş aralığı (1975-1992 yılları arası doğanlar) ‘genç işçi’ vurgusu için tercih edilmiştir. Bazı diğer çalışmalarda ise 30 veya 27 yaş altı çalışanlar ‘genç işçi’ olarak kabul edilmiştir. Sendikaların örgütlü oldukları sektörlerin özellikleri dahi ‘genç’ kavramını tanımlamayı farklılaştırabilmektedir. Perakende sektörü veya bankacılık sektörü ile metal sektörü arasında örneğin yaş üzerinden aynı ayrışmayı düşünmek kolay olmayacaktır. Ancak okumaların tümü dikkate alındığında, ‘genç işçi’ kavramı ile 35 yaş altına vurgu yapıldığı çok açıktır. Makalede bir alan çalışması olmaması ve tüm okumaları kapsayabilmek için ‘genç’ kavramı ile belirgin bir yaş aralığı olmaksızın, 35 yaş altı ifade edilmektedir.

İşçi sendikaları açısından bu tartışmaların canlanması, hararetlenmesinin çok eskilere dayandığını söyleyemeyiz. Şüphesiz işçi sendikalarının gençlere yönelik örgütlenme deneyimi, gençlere dönük örgüt içi yapılanma girişimleri yeni değildir. Sendikal hareketin yeniden yapılanma arayışlarında, 1980 sonrası başlayan ve 2000 yılı sonrasında alevlenen tartışmalarda, kadınlar ve göçmenler gibi gençler de odak noktası olmuştur. Belki de, işçi sendikaları için 2000’li yıllara kadar olan dönem gençlerin örgütlenmesi konusunda farkındalığın artmaya başladığı, 2000’li yıllar sonrası ise örgütlenme konusunda gerçek çabaların gösterildiği bir dönemdir. Bugün, en yaşlısı 25 yaşında olan 1990 ve sonrası doğanlar için sendikal hareketi kendi sosyal çevrelerinde ve kamusal alanda deneyimleyecekleri fırsatlar geçmişe göre çok sınırlıdır. Bu sınırlılık, gençlerle sendikal hareket arasındaki ilişkinin gelişmesini olumsuz etkilerken, adeta işçi sendikası üyeliğini, yaşamının büyük bir bölümünü ‘çalışan’ olarak geçirecek bir genç için ‘olmasa da olur’ veya ‘bir derdim olduğunda düşünürüm’ konumuna getirmiştir.

‘Kütüphaneler gibi, gençler için ‘eski’ konulardan biri de ‘sendika’dır.’

Makalede, iki hararetli tartışmanın kesiştiği alan olarak gençler ve işçi sendikaları arasındaki ilişki, konu ile ilgili literatür dikkate alınarak değerlendirilecektir. Ayrıca Türkiye’de akademisyen ve sendika uzmanları ile yapılacak söyleşilerle, bu değerlendirme harmanlanmaya çalışılacaktır. Nitel araştırmalarda örneklemin amaca uygun seçilmesi gereği, söyleşiler, konu ile ilgili olduğunu düşündüğüm akademisyen ve sendika uzmanları ile gerçekleştirilmiştir. Söyleşilerde, makalede öne çıkan tespitlere yönelik akademisyen ve sendika uzmanlarının görüşleri, yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile alınmaya çalışılmıştır. Amaç, görüşleri literatür bağlamında değerlendirmek ve tartışmayı derinleştirmektir. Toplam 13 kişi ile söyleşi gerçekleştirilmiş ve her söyleşi yaklaşık iki saat sürmüştür. Sadece iki söyleşi coğrafi uzaklık nedeniyle yazılı gerçekleştirilmiştir. Tüm söyleşi notları, makalenin yazarı tarafından ortaklaştırılmış ve yazarın kendi kaleminden metinde öne çıkan ana tespitlerle ilgi kurularak yazılmıştır. Dolayısıyla eksiklikler ve yanlış anlamalar sadece yazarın sorumluluğundadır.

Çalışmanın amacı, Türkiye’de işçi sendikalarının yeni bir frekans arayışının kaçınılmazlığı konusunda farkındalığını artırmaktır. Sendikal hareket hemen her ülkede üye kaybı sorunu ile karşı karşıya olmasına rağmen gençler arasındaki düşük sendikalaşma eğilimi, sendikal hareketin geleceği açısından en fazla dikkat çeken, tartışılan konudur. Gençlerin sendikal ilişki ve üyeliğe yönelik tutum ve davranışlarını değerlendiren birçok çalışmada tereddütsüz ortak tespit, gençlerin sendika üyeliğini tercih etmemesi, üyeliğe öncelik vermemesi ve hatta işçi sendikalarının varlığını ve rolünü göz ardı etmesidir.

Kimin Kime İhtiyacı Var?

Uzun zamandır devam eden tartışmalara, yazıya dökülenlere ve sosyal tarafların yaklaşımlarına baktığımızda, işçi sendikaları açısından zorlukların ve açmazların çok yönlülüğünün değişmeden devam ettiğini görüyoruz. 1980 sonrası, işçi sendikaları açısından değerlendirildiğinde, umuda yolculuğun uzun soluklu ve zorlu olduğu gerçeği, bir kez daha kendisini hatırlatıyor.

Günümüzün süre gelen önemli bir gerçekliği, neoliberal politikalarla piyasaya açılma sürecinin hızlanması ile işçileşmenin artması ve işçi sınıfının içinde bulunduğu koşulların 1930’lu yılları aratmayacak kadar kötü olmasıdır.⁵ İşçileşmenin artmasıyla eş zamanlı olarak yeni döneme hakim olan politik ekonominin yarattığı krizler, işçi sınıfının ve örgütlerinin krizlerini üretmektedir. Bu ortamda işsizlik, yoksulluk ve güvencesizlik yapılaşmasına, sosyal refah devleti uygulamaları aşınmasına rağmen örgütlenme eğilimi dinamik kazanamamakta ve sendikal hareket güçlenememektedir. XX. yüzyıl sonunda finans ekonomisi, üretim ekonomisinin kat ve kat büyüklüğüne ulaşırken, çoğunlukla finansal kriz olarak tanımlanan küresel kriz, reel sektörü etkileyerek üretimin krizi olmakta; işsizlik ve enformel yapı yaygınlaşırken ekonomik büyüme dinamiğini kaybetmekte ve hane halklarını teğet geçmeyen, bilindik bir dönem süreklilik kazanmaktadır. Bu bağlamda günümüzün finansal krizi, son 40 yıla damgasını vuran ve küreselleşme söylemi ile belirginleşen neoliberal politikaların başarısızlığının en açık sonucudur.

OECD’nin Ekim 2008 tarihinde yayınladığı ‘Büyüme ve Eşitsizlikler, OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk’ raporunda ifade edildiği gibi, son 20 yılda sosyal politika uygulamalarının kapsam ve içerik açısından sınırlandırılması, sendika karşıtı politikaların meşrulaşarak yaygınlaşması ve işgücü piyasalarının rekabet-etkinlik-esneklik-esnek güvence-kuralsızlık kavramları temelinde düzensizleştirilmesiyle gelir eşitsizliğinin, yoksul sayısının, güvencesizliğin, örgütsüzlüğün artması ve çalışırken ekonomik ve sosyal yoksunluğun kaçınılmazlığı(İnsel, 2008:1,4), hakim ideolojinin ve bağlı ekonomik ve sosyal politikaların günümüz sonuçlarını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu bağlamda küresel krizi yaratan politikaların uygulayıcısı olan kurumlara bağlı olarak arayış içerisinde olmak, hakim politikaların revizyonu üzerinden düşünmeye ve önermelerde bulunmaya devam etmek, sendikal hareketin önemli bir açmazıdır. Şüphesiz bu açmaz, işçi sendikaları açısından sosyoekonomik ve politik alanda etkisizliği derinleştirirken, üye kaybına da süreklilik kazandırmıştır.

XX. yüzyılın son dönemine damgasını vuran ekonomik ve sosyal politikalar temelinde sendikal hareketi olumsuz etkileyen, kolektif dayanışmayı zayıflatan faktörler değerlendirildiğinde; sınır tanımayan sermaye ile güç ilişkilerinin farklılaşması, yasal düzeni biçimlendiren devletin rolündeki değişim, istihdam ve

⁵ 1930’lu yılları Türkiye örneğinde öz olarak değerlendiren bir yazı için bakınız: “Cumhuriyet’in Her Daim Hamalları: İşçi Sınıfı”, Yüksel Akkaya, **Birgün Gazetesi**, 10 Kasım 2008.

toplumsal ilişkideki güvensizlik, örgütlü topluma alternatif dayanışma biçimleri, işveren politikaları ve sendikal yapının sorunları öncelikle sayılabilir. Bu bağlamda ekonomik fonksiyon, demokratik temsil fonksiyonu ve sosyal fonksiyon olarak tanımlanan ve tarihsel süreçte işçi sendikalarını güçlü bir sosyal taraf yapan sendikal sorumluluk alanları açısından günümüzde ciddi bir yetersizlik söz konusudur. Açıkçası demokratik toplu sözleşme düzeni, sosyo-ekonomik politikalar üzerine söz sahipliği ve sınıf değerleri üzerinden mücadele alanlarında sendikal hareketin başarısızlığı derinleşmiştir.

‘Var olan durum üzerinden değerlendirme yapılacak olursa; aslında kimsenin birbirine ihtiyacı yok gibi.’

Sendikal hareketi zorlayan sosyal, politik ve ekonomik ortamın bugün ve yakın gelecekte en fazla gençleri olumsuz etkilediğini ileri sürmek yanıltıcı değildir. İstikrarlı, tam zamanlı, yeterli ücret seviyesinde, örgütlü bir istihdam ilişkisinin tarafı olmak, bugün, özellikle genç işgücü için olası olmaktan uzaklaşmıştır. Düşük ücret, ikili ücret, güvencesiz çalışma ve sahip olunan yetkinliğin gerisinde, düşük statülü bir istihdam ilişkisinin tarafı olmak, artık gençler için yalın bir gerçekliktir. ‘Prekarya’ kavramıyla ifadesini bulan bir düzende, güvencesiz esneklik ile süreklilik göstermeyen ‘proje bazlı’ çalışma ilişkisinde, ‘düzenli olarak düzensiz işlerde çalışan’ ve geleceği olmayan ‘toplumsal hafızadan yoksun’ işlerin ‘çalışan yoksulları’ olarak gençleri düşünmek artık şaşırtıcı değildir.⁶

Türkiye’de güncel politik söylemde teğet geçip geçmediği konu edilen son ekonomik krizin farklı ülkeler üzerindeki sonuçları dikkate alındığında, işsizlik dalgasından en fazla gençlerin etkilendiği bilinmektedir. Şüphesiz ülke, bölge ve sektörel farklılıklar olsa da, genç ve eğitilmiş genç işgücü işsizlik oranları, bugün dünyada en yüksek oranlardır. Örneğin Avrupa Birliği ülkelerinde 2009 yılından itibaren genç işsiz sayısı sürekli artış göstermektedir. Avrupa Birliği’nde 2012 Eurostat verilerine göre, istihdam edilen genç nüfusun yaklaşık %42.1’i çoğunlukla kendi isteği dışında, geçici işlerde veya kısmi süreli çalışma ile güvencesiz istihdam kapsamındadır(Vandaele, 2013:382). Bu olumsuzluğun, genç işsizlik sorununu derinleştirdiği, uzun dönemli genç işsizliğine dönüştüğünü, sahip olunan yetkinliklerle uyumsuz istihdam ilişkisinin doğduğunu ve gençlerin ‘yeni tehlikeli sınıf’ olarak prekaryanın önemli bir bölümünü oluşturduğu söylenebilir. Kısaca işsizlik, prekaryanın - gençlerin - yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır (Standing, 2015:83). Üstelik günümüzde işsizlik, istihdam edilebilirlik açısından yetersizliğin, kişisel başarısızlığın, ücrete ilişkin yüksek beklentilerin bir sonucu olarak imgelemekte(Standing, 2015:85) ve dolayısıyla işgücü piyasasının bireyselleşmesini ve güvencesizliğin kişiselleşmesini(Standing, 2015:212) beslemektedir. Kısaca ekonomik ve sosyal kırılganlığı en fazla olan, örgütlenmeye en fazla ihtiyaç duyan

⁶ Prekarya üzerine okuma için bakınız: “Prekarya, Yeni Tehlikeli Sınıf”, Guy Standing, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2014.

ve işçi sendikalarının da örgütlenme mücadelesinde en fazla odaklanması gereken gençler, bugün sendikal harekete en uzak kalanlardır. Bu bağlamda gençlerin işçi sendikalarına, işçi sendikalarının da gençlere ihtiyacı olduğu gerçeğini kabul etmek çok zor olmasa da, düşündürücü ve zorlayıcı olan, gençlerin bu koşullar içerisinde dahi sendikal faaliyete yönelmekte isteksiz kalmaları, sendika üyeliğini önememeleridir.

‘Yeni Nesil, Yeni Stil ve Gençliğini Arayan Sendikalar.’

Nedir Tarafları Birbirine Yaklaştırmayan?

İşçi sendikaları ile gençler arasındaki ilişki, Shister’ın 1953 yılındaki çalışmasına kadar akademik alanda çok büyük bir ilgi uyandırmamıştır. Genç işçilerin, yetişkin işçilere kıyasla daha fazla sendikalaşma eğilimi gösterdiğini ileri sürdüğü çalışmasında, Shister’ın ortaya koyduğu gerekçeler; genç işçilerin çalışma hayatı deneyimlerinin görece daha kısa olması nedeniyle işverenlerine daha az bağlı oldukları, genç işçilerin sendikal faaliyet nedeniyle işten çıkarılma veya ayrımcılığa tabi tutulmaları karşısında kaybedeceklerinin görece daha az olması veya görece daha hızlı yeni bir iş bulabilmeleri, genç işçilerin görece daha iyi eğitilmiş olmaları nedeniyle yetersiz çalışma koşullarını kabul etme eğilimlerinin zayıf olması ve genç işçilerin yetiştikleri dönem içerisinde sendikaları, çalışma ilişkileri ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde gerekli görmeleri nedeniyle yeni veya bilinmeyen bir yapı olarak değerlendirmemeleridir⁷(Hodder ve Kretsos, 2015:3). Aynı on yıl içerisinde Cole, Seidman ve Wray’ın çalışmalarında ise işçi sendikalarının genç işçilerle ilişki kurmakta zorlandıkları ileri sürülmüştür(Hodder ve Kretsos, 2015:3). 1950’li yıllar sonrasında yapılan çalışmalarda da Shister’ın görüşlerinin aksine, gençlerin sendika üyesi olma eğilimlerinin görece daha zayıf olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda gençlerin sendikalaşma eğiliminin zayıf olmasını açıklayan ve bu çalışmaya da esas olan, birbiriyle ilişkili dört nedenden bahsetmek mümkündür(Hodder ve Kretsos, 2015:3-4). Bu nedenler; (1)işgücü piyasalarının değişen niteliği ve değişen politik ekonomi, (2)sendikal harekete yönelen işveren karşıtlığı, (3)gençlerin tutum ve davranışları, (4)işçi sendikalarının yetersizliği/etkisizliğidir. Makalenin bu bölümünde, bu nedenler sırasıyla birbirleriyle ilişkilendirilerek değerlendirilmeye çalışılırken, Türkiye’de alanın ilgili tarafları olarak akademisyen ve sendika uzmanı görüşlerine yer verilerek, tartışma sınırlı da olsa derinleştirilmeye çalışılacaktır.

Bu dört nedeni değerlendirmeye geçmeden önce, söyleşilerde, bu nedenlerin kapsayıcılığı üzerine yapılan tartışmayı paylaşmak, konuya bakış açısını geliştirici olacaktır. Gençlerin sendikal ilişki ve üyeliğinin zayıf olmasını açıklayan bu dört neden, söyleşilerde, akademik kümelenme çerçevesinde yeterli bulunmakla

⁷ Okuma için bakınız: Joseph Shister (1953) “The Logic of Union Growth”, **Journal of Political Economy**, The University of Chicago Press, Vol:61, No:5, pp.413-433

birlikte, sorunsal, bu nedenlerin bileşkesi olarak değerlendirmenin doğru olacağına işaret edilmiştir. Bu nedenlerin birbirinden beslediği ve arka planda politik, ekonomik, sosyal ve kültürel dinamiklerin belirleyici olduğu gerçeği kabul görmektedir. Ayrıca bu dört neden kabul görmekle birlikte, **'apolitikleşme'** ve **'politik olana kayıtsızlık'** gibi vurgular da söyleşilerde önemle yer almıştır. Söyleşi notlarının tümü dikkate alındığında, gençlerin apolitik oldukları kabul görmemekle birlikte, bu olguya dönük tartışmalar yoğunluk içermekte, doğrudan reddedilmemekte ve zamanın ruhu açısından farklı bir durumun varlığı kabul görmektedir. Özellikle Türkiye açısından 12 Eylül'ün toplumsal dokuda yarattığı yıkım ve bu yıkımı sürekli besleyen politik ekonomi, günümüze gelen süreci açıklamada önemli bir referanstır. Bu süreç içerisinde **'ideal eksikliği, fikir geliştirme yetersizliği ile sıkışan sendikal hareket, liberal yaklaşımın hakimiyetine girerek, kapitalizmin içine hapsolmuştur'**. Türkiye'de bugün, 1960'lı yılların politik iklimini yansıtan, **'gençlerin politik tavırlarıyla hareketin dinamiği oluşturduğu'** işveren karşıtlığına yönelik yaygın işyeri mücadeleleri ve **'sendikasız grev'** örnekleri, artık kolay yaşanılabilecek deneyimler değildir. Diğer bir deyişle 1960'lı yılların sınıfın dertlerini dertlenen politik hareketi, gençliği ve bu hareketle uyumlu sendikal yönetimlerinin bugün var olamaması önemli bir zorluktur.

'Hiçbir nesil apolitik değildir.'

Sendikal hareketi hapseden kapitalist düzenin ağırlığını sorgulamaya dönük politik tavır geliştirebilen bir toplum ve gençlik, bugün, ancak örgütlülük ve gelecek için bir ümit olabilir. Toplumsal ölçekte yeniden siyasallaşma ve örgütlenmenin güçlenmesi, öncelikle gençleri içeren, kucaklayan bir hareket olacağı gibi, gençlerle işçi sendikaları arasındaki bağı da güçlendirecektir. Sendikal hareket, gençlik açısından sendikal kimliğin inşasında, deneyimlerinden yola çıkarak siyasal alan ile mücadele alanının birbirini besleyiciliğini yeniden sağlamalıdır. Aksi takdirde işçi sendikalarının mücadele yetisi kazanması ve gençlere ulaşabilmesi mümkün değildir.

'Her nesil kendi döneminin sorunlarını dertlenir aslında.'

Söyleşilerde özellikle Türkiye üzerinden yürütülen **'apolitikleşme'** ve **'politik olana kayıtsızlık'** tartışması, sadece bize özgü bir durum değildir. Ülkeler arasında tartışmanın büyüklüğü ve dinamiği üzerine farklılıklar olsa da, gençlere dönük böylesi bir kaygı hemen her toplumun kaygısıdır. Günümüzde birçok ülkede, popüler söylemleri de içeren biçimiyle, genç neslin apolitikliğine vurgu yapılmakta, gençlerin politik katılımlarının ve ilgilerinin zayıfladığı yönünde bulgular ortaya konulmaktadır. Ancak söyleşilerde ve literatürde, gençleri ezberden okumanın ötesinde tartışmaların ana ekseninde, gençler açısından politik katılımın günümüz dünyasında değişen, farklı biçimlere ve anlamlara bürünen bir olgu olduğu yönünde güçlü değerlendirmeler ve kabuller vardır. Burada kritik olan, belki de, geçmişten

farklı olarak ‘*siyasal kimlik*’ değil ‘*sosyal kimlik*’ üzerinden durumu anlamaya çalışmaktır. Kendi sosyal kimliğinde kararlılık gösteren, ‘*hayata müdahale ve söz hakkına sosyal kimliği üzerinden sahip çıkan bir nesil*’ ile karşı karşıya olabiliriz. Örneğin Arap Baharı ve benzeri birçok sosyal harekette, kazanımlar ne olursa olsun, gençlerin politik sisteme müdahil olma yönünde doğrudan eyleme geçtiklerini biliyoruz. Hatta gençlerin bu hareketliliğinin protesto, işgal, boykot ve iş bırakma gibi barışçıl eylemlerle ulusal sınırları aşabilecek özellikler taşıdığını da ifade etmek mümkündür(Tanyaş, 2015:25-28).

‘Gençler, ama bir yenilmişlik duygusu mu filizleniyor?’

Günümüz dünyasında kamusal yaşama müdahale ve politikaya dahil olma konusunu ‘apolitikleşme’ ve ‘politik olana kayıtsızlık’ üzerinden tartışırken, gençleri ve toplumu biçimlendiren dinamikleri göz ardı etmemek gerekir. Toplumun politikaya ve kurumlarına olan ilgisizliği, yabancılığı, güvensizliği ve benzeri halleri, sınıfa dayalı politik hareketlerin zayıflaması ve neoliberal politikaların artan hakimiyeti bağlamında politik ekonominin değişimine yönelik beklentilerin toplumda zayıflamasını unutmamak gerekir. Bu bağlamda gençlerin seçimlere katılım oranlarındaki düşüklüğü, ‘apolitikleşme’, ‘umursamazlık’ olarak değil, aksine ‘farkındalığın’ sonucu olarak değerlendiren tartışmalar dikkat çekmektedir(Tanyaş, 2015:27). Örneğin Britanya’da farklı sosyoekonomik, cinsiyet ve etnik gruplardan gençlerle yapılan görüşmelerde; gençlerin gündelik hayatlarını etkileyen meselelerin politik olduğu ve ana akım politikaların, bu meseleleri çözmekten çok uzak kaldıkları konusundaki farkındalıkları önemli bir bulgudur(Tanyaş, 2015:28). Öte yandan gençlerin yaygınlaşan ve süreklilik kazanan güvencesiz çalışması, kişisel zamanı kontrol etmeyi ve yönetmeyi imkansız kılarken, yaşamın günlük dertlerinin ötesine geçerek ‘en insani faaliyet olarak siyasete daha az zaman harcamaları’(Standing, 2015:216) çok da şaşırtıcı olmamalıdır.

Konumuz açısından meselenin bir diğer önemli boyutu ise ‘*doğası gereği krizlerle yaşayan sendikal hareketin, dönem itibarıyla tarihin en uzun krizini yaşarken, proleterleşme dalgasını - gençleri – kucaklayamamasıdır.*’ Latin Amerika’da bu dalgaya görece güçlü cevap oluşturabilen sendikalar, örneğin Türkiye’de çok zayıf kalarak, örgütlenme ihtiyacı ve talebi olan kesimlerle ve şüphesiz gençlerle ilişkisini, bağıni neredeyse koparma noktasına gelmiştir. Diğer bir deyişle sınıf ilişkisinde yaşanan bağ zayıflığı, gençleri işçi sendikalarından uzaklaştırmaktadır. Sonuç olarak makalenin dayandığı dört neden, toplumun ve gençliğin ‘apolitikleşmesi’, ‘politik olana kayıtsızlığı’ tartışmaları, genç neslin farklı biçimlere ve anlamlara bürünen politik katılım anlayışı ile politik olana ilgilerinin zayıflamadığı tespiti, sendikal hareketin siyasallaşarak mücadele alanını toplumsal ölçekte etkin kılamaması ve sendikal kimliğin yeniden inşasında yaşanan yetersizlik vurguları unutulmadan değerlendirilmelidir.

Değişen İşgücü Piyasaları

Çeyrek yüzyılı aşan bir zaman diliminde işgücü piyasalarının rekabet-esneklik-güvencesizlik-kuralsızlık temelinde düzensizleşmesi, işsizliğin, gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun artması, güvencesiz ve örgütsüz çalışmanın olağanlaşması, çalışırken ekonomik ve sosyal yoksunluk ile yüzleşmek, fazlasıyla genç işgücünün sorunu olmaya devam etmektedir. Bu sorun, gençlerin istihdam edildikleri sektörlerde sendikal örgütlülüğün zayıf olması nedeniyle daha da derinleşmekte, ekonomik ve sosyal koruma ile çalışma hakları açısından gençler en korunmasız grubu oluşturmaktadır. Örneğin Türkiye’de genç işgücünün yaklaşık yarısı kayıt dışı ekonomi içinde yer alarak ve vasıfsız işgücü içinde %20 ile önemli bir grubu oluşturarak, bu sorunun gerçek tarafı olduğunu açıkça göstermektedir(Kahraman, 2013:3). Gençler için geniş tanımlı işsizlik oranı da, %17 olan resmi genç işsizlik oranının yaklaşık 9 puan üzerinde, %26’dır(DİSK-AR, 2015)

Benzer olumsuzluklar, Avrupa Birliği’nde 2008 krizi sonrası gençler için de geçerlidir. Avrupa Birliği düzeyinde, 2008 yılı sonrası 5 yıl içinde yaklaşık %50’den fazla artış gösteren işsizlik 26 milyonu aşarken, gençler, işsizlik içinde en büyük payı oluşturmakta ve eğitim sonrası güvenceli veya nitelikleri itibariyle uygun bir istihdam fırsatını hiç yakalayamayanların oranı hızla yükselmektedir. Örneğin 25-29 yaş aralığında geçici çalışma içerisinde olanların %65’i, kendi istekleri dışında, bir istihdam fırsatı yaratamadıkları için belirli süreli iş sözleşmeleri ile çalışmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün raporu da küresel ölçekte, 2018 yılı dahil, genç işsizlik oranının %12 bandının üzerinde kalacağını göstermektedir. Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ITUC), bu genel resmi, ‘Sosyal Kriz-Milyonlarca Genç İnsanın İşsizliği’ başlığını raporuna vererek vurgulamaktadır. Rapor, gençlerin yaşamları ile ilgili plan yapamadıklarını ve ‘prekarya’nın büyük bir bölümünü temsil ettiklerini işaret etmiştir. Alman işgücü piyasasının 2008 krizi sonrası görece başarısı dahi, Financial Times tarafından İngiliz yazar ve toplumsal eleştirmen Charles Dickens’a atfen ‘Dickens Koşulları’ (Dickensian Conditions) olarak adlandırılmıştır(Blackburn, 2013:5-6). Bu adlandırma, yukarıda vurgulanan Yüksel Akkaya’ya ait ‘Cumhuriyet’in Her Daim Hamalları: İşçi Sınıfı’ yazısını yeniden düşünmeyi de gerektirmektedir.

‘Kendi güvencesizliği ile sendikaya olan güvensizlik adeta iç içe geçiyor.’

Kısaca uzun süreli iş sözleşmesi yapma olasılığı, tam zamanlı bir iş sahibi olma fırsatı, öncelikle gençler için ortadan kalkıyor. Ayrıca güvencesizlik içerisinde istihdam fırsatı yakalayarak işgücü piyasasına girebilen gençler için, bu durumun geçiciliği de mümkün olmaktan çıkıyor. 1980’lerde esneklik uygulamaları ile karşılaşan ilk neslin ve sonrasında onların çocuklarının giderek daha düşük ücret, daha zayıf bir kariyer, daha güvencesiz bir istihdam beklentisinde olmaları şaşırtıcı olmamalıdır(Standing, 2015:117-120). Sonuç olarak işsizlik küresel ölçekte

yaygınlaşırken, genç işsizliğinin önemli bir sorun haline gelmesi, proje bazlı geçici iş ilişkisinin ve güvencesiz esnek istihdam biçimlerinin özellikle gençleri kapsamı, bu grubun sendika üyesi olma olasılığını zayıflatmaktadır. Bu durumu, AFL-CIO başkanı Richard Trumka ‘gençler, sendikaları ebeveynlerinin ekonomisinin kısıntısı olarak görüyor’ ifadesi, San Precario Conneciton hareketi içinde yer alan Alessandro Delfanti ise ‘bizim neslimiz, üretim alanında çatışma yaratma hakkını kaybetti’ ifadesi ile özetliyor(Standing, 2015:137). Bu bağlamda en önemli sorun, kolektif sese ihtiyaç duyan(Standing, 2015:137) gençlerin ancak sendikal örgütlenmenin hiç olmadığı veya zayıf kaldığı sektörlerde güvencesiz istihdam fırsatı yakalayabilmeleri ve dolayısıyla sendikal ilişki ve üyelik fırsatından uzak kalmalarıdır.

Meşrulaşan İşveren Karşıtlığı

Değişen politik ekonomi ile küresel kapitalizmin artan hakimiyeti işgücü piyasasını ekonomik ve sosyal haklar açısından çalışanlar aleyhine biçimlendirirken, işverenlerin sendikal harekete karşı tutum geliştirmeleri şartırcı olmamalıdır. İşsizliğin ve özellikle genç işsizliği ile esnek istihdamın yükseldiği dönemde, işverenlerin sendikal örgütlenme ve mücadeleye uzlaşmacı yaklaşımlarını beklemek mümkün değildir. İşverenlerin sendikal harekete tahammülsüzlüğünü besleyen ana damar, işveren rolünü kaybederken, endüstri ilişkileri sisteminin düzenleyici ve dengeleyici rolünü büyük bir isteklilikle terk eden, devlettir. Bu iki büyük yapı, sendikaların tarihsel sorumluluklarına sahip çıkmalarına fırsat vermeyerek, sendikal hareketin zayıflamasına neden olurken, gençlerin de sendika üyesi olma maliyetini artırmıştır. Kısaca işveren karşıtlığı bir yönüyle gençler için sendika üyesi olmayı zorlaştırırken, diğer yönüyle işsiz kalma kaygısı ile gençler için sendikal ilişkiyi öncelikli olmaktan çıkarmaktadır. Bu bağlamda sendika üyeliğinin erken yaşta deneyimlenmesinin önemi, bu deneyimden yoksun kalanların yaş ilerledikçe sendikal olma eğilimlerinin zayıflaması ve sendika üyeliğinin bir çalışma ilişkisinin kurulması ile yakın ilgisi(Hodder ve Kretsos, 2015:5) dikkate alındığında, küresel işgücü piyasalarının dinamiği ile devlet ve işveren karşıtlığı politikaların ortaklığı, gençleri işçi sendikalarından uzaklaştırmada etkin olmuştur.

‘Emek sermaye karşıtlığı bağlamında siyasi parti ve sendika vazgeçilemez iki kritik örgüttür.’

Literatürde, genç işçilerin işveren karşıtlığı nedeniyle bir tercih yapmaları söz konusu olduğunda, ‘teпки verme’ (voice) yerine çoğunlukla sendikalardan ‘çıkış’, ‘kopma’, ‘ayrılma’ yönünde hareket ettikleri vurgulanmaktadır(Hodder ve Kretsos, 2015:5). Gençlerin bu tercihini farklılaştırabilmek, işveren karşıtlığı durumunda sendikal ilişkiden/üyelikten ‘çıkış’ yerine ‘teпки’ vermelerini güçlendirebilmek için sendikal iletişimin ve ilişkinin çalışma yaşamına girmeden önce kurulması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde, çalışma yaşamına attıkları ilk adımla işveren

karşıtlığını deneyimleyen gençlerin sendika üyeliğine yönelmelerini beklemek çok kolay değildir. Şüphesiz bu sarmalın, değişen ekonomi politik yapı, aşınan ve bireysel sorumluluğu/yükümlülüğü artan sosyal refah uygulamaları, sendika karşıtı yasal düzenlemeler, ekip üyeliği ve/veya yönetici rolü ile işletme kimliği kazandıran ‘uysal’ (soft) insan kaynakları uygulamaları, artan işsizlik ve işini kaybetme kaygısı, gençlerin farklı bir nesil olarak tutum ve davranışları gibi birçok faktörle beslendiğini de unutmamak gerekir.

‘Yeni bir form, yine emek örgütüdür.’

Söyleşilerde, ‘*kendisi çalışırsa başarılı olabileceğini düşünen*’ genç neslin dayanışmacı motiflerden beslenen sendikal harekete öncelikli rol vermediği vurgusu, tartışmaya değer bir tespittir. Güvencesizlik başta olmak üzere işgücü piyasasının zorlukları ve işveren karşıtlığına yönelik bireysel mücadelenin mümkün olamayacağını farkına varma ve bilinçli tutum geliştirme konusunda, genç neslin Türkiye’de beklenen tepkisel olgunluğa henüz ulaşmadığına dikkat çekilmiştir. Özellikle genç çalışanlar açısından ‘*yanında çalışan arkadaşını anlama*’ ve ‘*sendikal kimliği besleme*’ konusunda ciddi sorun olduğu ifade edilmiştir. Çoğunlukla işçilerin ‘*sendikasız işyerinde çalışınca sendikalı olmanın ne anlama geldiğini anladım*’ örneği de dikkate alındığında, gençlerin işveren karşıtlığı ile mücadele riskini almaktan uzak durdukları düşünülebilir. Diğer bir deyişle, zorlukların ve mücadele gerekliliğinin farkında olmak ile bilinçli tutum geliştirme ve ortak harekete geçebilme arasındaki kopukluk veya durumu kabullenme ile değiştirebilme arasındaki gel git halleri, nihayetinde işveren karşıtlığını daha da güçlendirmektedir.

Gençlerin Tutum ve Davranışları

Tüm bu tartışmalar, bizi, bir yanıyla işçi sendikalarının gençlere ulaşmada zorlandığı sonucuna yöneltirken, diğer yanıyla gençlerin sendika üyeliğini öncelemedikleri, sendikal ilişkiden uzak kalmayı tercih ettikleri ve olumlu koşullar oluştuğunda sendika üyeliğine çoğunlukla araçsal yaklaştıkları sonucuna yöneltmektedir (Hodder ve Kretsos, 2015:5). İçinde buldukları işgücü piyasası koşullarında istikrarlı, tam zamanlı, güvenceli, yeterli ücret düzeyinde, kurumsal orta ve büyük ölçekli bir işletmede çalışma ilişkisine sahip olmaktan uzak kalan gençlerin işe ve işyerine bağlılıkları zayıf kalırken, istihdam ve kariyer geleceğine bakışı da karamsarlaşmaktadır. Dolayısıyla gençlerin sendika üyesi olmanın faydalarını çoğunlukla ihtiyatla ve sadece kendi beklentileri açısından değerlendirmeleri şaşırtıcı olmamalıdır. Açıkçası, korunma ilkesinin terk edilmesi, sendikal örgütlülüğün zayıflaması ve toplu iş sözleşmesi düzeninin içerik ve kapsam olarak yetersizliği (Vandaele, 2013:383), gençlerin işçi sendikalarına yönelimini teşvik etmeyen, güçlendirmeyen olgulardır.

‘Sadece ‘kurbanların’ sendikalaşmaya ihtiyacı olduğuna inanmak.’

Belki, uç bir örnek olsa da, Avustralya’da yapılan bir çalışmada, gençler “sadece ‘kurbanların’ (victims) sendikalaşmaya ihtiyacı olduğuna” inandıklarını ifade etmişlerdir(Hodder ve Kretsos, 2015:5). Bu uç örnek ile ilişkilendirilebilecek bir diğer tespit, Birleşik Krallıkta Y nesline yönelik bir ankette, bu nesil, kendisinden önceki tüm nesillerden daha az oranda kendisini düşük gelirli grup olarak görmektedir(Hill, 2014). Bu anket sonucunun birçok ülke gençliği için de geçerli olacağını varsaymak hatalı olmayabilir. Bu bağlamda XX. yüzyılın son döneminde kapitalist rejimin orta sınıfın büyüdüğü ve tüketim gücünün arttığı algısını yaratmada başarılı olduğunu ifade etmek gerekir. Bu algı, toplumun sosyal, ekonomik ve politik değişimde aldatici ama sihirli bir dinamik olmuştur. Gençlerin “sadece ‘kurbanların’ sendikalaşmaya ihtiyacı olduğuna” inandıkları gibi bir ifadeyi, sendika üyeliği bağlamında tercih etmelerinin altında yatan gerekçeleri açıklamak kolay değildir. Ancak bu neslin tutum ve davranışlarını besleyen sosyal, ekonomik ve politik yapının kritik belirleyici olduğu da bir gerçektir. Neoliberal politikaların sendikal değerleri aşındıran, etkisizleştiren, zayıflatan rüzgarı altında farklı bir eğilim beklemek, belki de mümkün değildir. ‘Thatcher’ın çocukları’(Hodder ve Kretsos, 2015:3) vurgusu ve Türkiye için aynı dönemin bir yansıması olarak ‘Özal’ın çocukları’ vurgusu, toplumsal süreci hatırlamak veya anlamak açısından önemlidir.

‘Bireyselliğin, kolektivizmi öldürebileceği düşünülebilir mi?’

Genç nesil ile ilgili süre gelen tartışmalar içerisinde, özellikle sanayi ve sanayi ötesi toplumlardan başlayarak, bugünün dünyasında kolektif anlayışın zayıfladığı ve bireyselliğin güçlendiği tartışması hayli canlıdır. Bu tartışma, kolektif anlayışa dayanan sendikal hareket açısından ciddiye alınmakta ve literatürde, sendikaların yeni üye kazanma ve gençlere ulaşabilmedeki zorluğu, bir boyutuyla bireyselleşme eğilimi ile açıklanmaktadır. Birçok çalışmada gençlerin politik alana ilgisizliği, sağlık politikalarında yaşanan dönüşüm yerine iletişim çağında yaşanan dönüşüme olan ilgileri, toplumsal güvence ve gelecek yerine kişisel güvence ve geleceğe odaklanmaları üzerinden güçlenen bireyselliğe vurgu yapılmaktadır. Şüphesiz bu durumun, işçi sendikaları gibi tüm örgütlenmeleri ve toplumsal iklimi olumsuz etkilediğini düşünmemek mümkün değildir.

‘Güçlenen birey sağlıklı kolektivizm yaratır.’

Ancak sınıf farklılıklarının ve toplumsal eşitsizliklerin süre geldiği bir dünyada, bireyselliğin güçlenmesine ve hatta kolektif anlayışı zayıflatmasına rağmen kolektivizmi öldürebileceği düşünülebilir mi?(Peetz, 2010:385) Gençler ve sendikal ilişki bağlamında bu soru değerlendirildiğinde, gençlerin kendinden önceki nesillerden farklı olarak, kişisel özgürlüğe ve kendini ifade etmeye daha fazla önem verdikleri, hiyerarşik ilişkiyi reddettikleri, sosyal toleransı ve çoğulculuğu

savundukları(Patton, 2013:31), sürekli, düzenli aktivist olma eğiliminde olmadıkları ve görece düşük sendikalaşma eğilimi gösterdikleri tespitleri ile gençlerin kolektivizminden uzaklaştıkları sonucuna varmak yanıltıcı olacaktır. Günümüz gençliği, kendinden önceki nesillerden farklı olarak, bireysel söz ve eleştiri hakkının kolektif yapı içerisinde çözülmesine, etkisizleşmesine daha fazla duyarlılık gösterirken veya itiraz ederken, gençliğin, bu yönüyle, kolektif hareket içerisinde yer almaktan kaçındığı ileri sürülemez. Britanya, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'yı kapsayan ve gençlerin işçi sendikası üyeliğini 'arzu etme' (relative desire) durumunu değerlendiren bir çalışmada, gençlerin sendika üyeliğini arzu etme durumunun diğer yaş gruplarındaki kadar olduğu tespit edilmiştir(Peetz, 2010:388).

'Tüm renkleri örgüt ve üyelik içinde eritmek kolektivizm değildir.'

Dünya Değerler Araştırmasında (The World Values Survey) 1981-2001 yılları arasında, dört farklı dönemde özgürlük ve eşitlik üzerine bir tercih yapma zorunluluğu olması halinde, kişisel özgürlük ve kişisel gelişim mi, yoksa kimsenin ayrımcılığa tabi olmadığı ve sınıfsal farklılıkların azaldığı bir ortam mı, sorusuna verilen cevaplarda, ülkeler arasında farklılıklar olsa da, her dönem eşitlik yönündeki ortalama destek, kişisel özgürlük yönündeki ortalama destekten daha fazla artmıştır. Aynı çalışmada bireysel ve kolektif sorumluluk üzerine sorulan, insanların kendileri için daha fazla sorumluluk almaları mı, yoksa hükümetin insanlar için daha fazla sorumluluk alması mı, sorusunda, tüm ülkeleri kapsayan ortalama az da olsa hükümetin sorumluluğu yönündedir(Peetz, 2010:390-392). Ayrıca bireysellik yönündeki eğilimin esasen kolektivizmi olumsuz etkilemeyen, kadın hakları, çevre duyarlılığı, cinsel özgürlük gibi konularda gözlemlendiği, günümüzde bireyin kendi kimlik, ihtiyaç ve deneyimlerinden hareket ederek, 'kendini ifade etme' (self-expression), 'mutluluk', 'refah' 'iyilik' (wellbeing) hallerine daha fazla önem verdiği ve yaşam kalitesini ilgilendiren konuların önem kazandığı, dolayısıyla boykot ve çevre eylemlerine katılma, sosyal protestolara destek ve katılma, imza toplama, barışçıl işgal ve iş bırakma gibi kolektivizmi besleyen tutumların geliştiğini gösteren birçok çalışmadan bahsetmek mümkündür(Peetz, 2010:392-393). Diğer bir deyişle oy verme, politik parti üyeliği, yazılı ve görsel basında günlük politik haberleri takip ve günlük politik gelişmeleri sosyal ilişki içerisinde değerlendirme gibi faaliyetler, genç neslin politik olanla ilişkisini açıklamada veya politik olana kayıtsızlığını iddia etmede belirleyici olmaktan çıkmıştır.

'Kolektivizm, bireyin kendine ait olan her şeyden vazgeçme hali değildir.'

Genç neslin güçlenen bireyselleşme eğiliminin sendikal hareket üzerindeki etkisi ile ilgili söyleşilerde belirginleşen tespitler, önceki satırlarda vurgulananlardan farklılık göstermemektedir. Söyleşilerde, günümüz dünyasında birey olma halini

anlamlandırmakla ilgili bir anlayış değişikliği yaşandığına esaslı vurgu yapılmaktadır. Ayrıca bu anlayış değişikliğinin hem çok sağlıklı olduğu, hem de kolektif hareketin beslenmesi için gerekli olduğu düşüncesi, söyleşilere hakim olmuştur. Artık indirgemeci bir anlayış ile kolektivizmin, bireyin kendine ait olan her şeyden vazgeçme hali olarak tanımlanamayacağı, aksine, bireyin varlığının ve farklılıkların kolektif harekete değer katabileceği, dayanışmacı bir örgüt olarak sendikal hareketinde bu değişimi doğru okuması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak sadece işçi sendikalarının değil, tüm örgütlenmelerin bu okumayı yapabilmesini, reel sosyalizm ile birlikte alternatif politik hareketlerin zayıflamasının zorlaştırdığı bir gerçektir. Dayanışma, adalet, eşitlik gibi ideolojik vurgulu değerlerin gücünü yitirdiği toplumsal alanda, birlikte düşünme, birlikte harekete geçme dinamiğinin zor yakalandığına, dolayısıyla sendikal hareketi zayıflatan zeminin güçlendiğine işaret edilmektedir.

Gerçekten bugün çalışanların kendi çalışma çevrelerinde sosyal ilişkilerle geliştirdiği kimliği benimseme ve sahip çıkma, bu kimlik temelinde ortak değerler ve dayanışma oluşturma, bu değerler ve dayanışmaya bağlı olarak kolektif yönelime/harekete istekli olmaları açısından olumlu bir çerçeve çizmek oldukça zordur. Şüphesiz kimlik, dayanışma ve kolektif yönelimi zayıflatan dinamiklerin çok boyutlu olduğu bir gerçektir. Ancak toplumsal mücadeleyi besleyen alternatif politik hareketlerin güçsüzlüğü, sendikal kolektivizmi besleyen sendikal kimliğin zayıflığı ile sosyo ekonomik politikalarda söz sahipliğini ve belirleyiciliği kaybetme, en önemli sorun alanlarıdır. Açıkçası, bugünün dünyası, dayanışma, adalet, eşitlik gibi ideolojik vurgulu değerler açısından, belki de, en zayıf rüzgar ile yol almaya çalışmaktadır.

‘Gençler ‘görmedikleri’ düşünceye katılmak ve daha da zoru harekete geçmek istemiyorlar.’

Gençler açısından birlikte düşünme ve birlikte harekete geçme bağlamında söyleşilerde yer alan önemli bir tespit, *‘bir kolektif yapıya ait olma’* ile *‘kolektif harekete geçme’* ayrımıdır. Günümüzde gençlerin bir kolektif yapıya ait olma eğilimlerinin görece zayıfladığı, ancak kolektif harekete geçme eğilimlerinin zayıflamadığı düşüncesinin üzerinde önemle durulması gerekir. Gençlerin günümüzde çok sayıda sanal ve sanal olmayan örgütlenme içerisinde aynı anda hızlı ve geçici birliktelikler göstermelerine karşın, bireysel var oluşlarını ve farklılıklarını koruyarak, kolektif harekete geçmede isteksiz ve kararsız olmadıklarına şahit olmaktayız. Bu noktada önemli zorluk, hızın arttığı ve hareketin belirleyici olduğu bir dünyada, sabitlik ve durağanlıktan sıyrılamayan sendikal hareketin gençlere nasıl ulaşabileceğidir. Türkiye özelinde metal işkolunda son dönem yaşanan, örgütlü işçilerin sendikasız, sendikayı dışlayan, sendikal bağı koparan eylemleri, adeta salt toplu iş sözleşmesi imzalamayı görev edinen bir kurumsal yapı ile sözleşme hükümlerini ilk günden sorgulayan ve harekete geçen işçinin ve gençlerin nasıl birbirlerine uzak düştüklerinin iyi bir örneğidir. Metal işkolunda yaşanan eylemler,

birikerek büyüyen sorunların ‘*tetikleyici bir gündem*’ ile politik içerikten yoksun, koordine olmada zorlanan, hızlı ve anlık tepkilerle kolektif aklı değilse bile ‘*biz duygusunu*’ güçlü biçimde geliştirdiğini göstermektedir.

‘Ford ismini kullanalım ama biz kalalım.’

Şüphesiz bu tip örneklerin artması, tepkilerinin olgunlaşma sürecinde olduğunun işareti olabileceği gibi, sendikal yapıyı değiştirici etki yaratması da beklenebilir. Söyleşilerde dünyada sosyal, ekonomik ve politik bağlamda tepkilerin olgunlaşma işaretlerinin toplumsal alanda izlenebildiğine ilişkin görüşler kuvvetle ortaya konurken, ‘*tepkilerin atomize kalmasının*’ önemli bir mesele olduğuna da işaret edilmiştir. Burada önemli olan kolektif aklı kuracak, besleyecek ve geliştirecek yapıların varlığıdır. Bu bağlamda sendikal hareketin siyasallaşma ve kimlik inşasında yaşadığı yetersizlikler, ‘*nasıl bir sendika*’ sorusuna yanıt aramadaki isteksizlik, atomize olma sorununun aşılmasını zorlaştırırken, bir kolektif yapıya ait olma ve kolektif harekete geçme dinamiklerinin bir potada eritilmesini güçleştirmektedir.

Sonuç olarak genç neslin toplumsal konularla ilgilenmediğini ileri sürmek mümkün değildir. Açıkçası, bireysellik ile kolektivizmi, bugünün dünyasında birbirine ters işleyen iki dinamik gibi algılamak yanıltıcı olacaktır. Dolayısıyla konumuz kapsamında tek bir vurgu olarak, gençlerin kendinden önceki nesilden çok da farklı bir tutum sergileyerek kolektivizminden uzaklaştığını söylemek, belki de, kolaycılık veya tek boyutlu bir sav olacaktır. Bu konuda, en azından İngilizce konuşan ve bazı Batı Avrupa ülkelerini kapsayan çalışmalarda, yaşa bağlı bireysel yönelimlerden kaynaklı, gençlerin sendika üyeliğini tercih etmeme iddiasını doğrulayan çok az kanıt ortaya konulmuştur. Dolayısıyla sendikal ilişkiyi olumsuz etkileme bağlamında gençlerin daha fazla bireysel yönelimleri olduğu iddiası, konunun hatalı değerlendirilmesine zemin hazırlamaktadır (Vandaele, 2015:18). Burada önemli olan işçi sendikalarının ve gönüllük temelli örgütlenmelerin toplumsal alanda ve işgücü piyasasında çeşitlenerek katmanlaşan ve bireyselleşen ilişkilerin farklı anlayış ve beklenti içerisindeki taraflarını ve özellikle sayıları hızla artan gençleri kucaklayabilecek dönüşümü gerçekleştirebilmeleridir. Unutulmamalı ki, dünya tarihi, toplumların ve işgücü piyasalarının en hızlı ve en yoğun çeşitlilik ve katmanlaşma yaşadığı bir dönem içerisinde. Bu bağlamda gençlerin mobilizasyonu, harekete geçirilmesi en azından işçi sendikaları açısından kritik eşiştir.

‘Önemli olan kolektif aklı geliştirecek yapıların varlığıdır.’

Bugün birçok ülkede gönüllük temelli örgütlenmelerin üye kaybettiği, üye sayılarını ancak koruyabildiği veya üye sayılarında az da olsa bir artış gözleendiği üzerine çok çeşitli araştırma sonuçlarından bahsedilebilir. Ancak bu sonuçlardan daha önemlisi, farklı anlayış ve beklenti içerisinde çeşitlenerek katmanlaşan tarafların ve özellikle gençlerin, siyasi partiler ve işçi sendikaları gibi klasik örgütlenmeler yerine, süreklilik göstermeyen, resmi örgüt yapısı taşımayan, değişmez bir odak grup üyeliği

içermeyen özelliklerde, sınıf dışı aidiyetleri önceleyen yapılanmalara yöneldikleridir. Dolayısıyla sendikaların bu değişimi gözlemlemeleri, farklı toplumsal ağlar ve örgütlenmeler ile ilişkilenmeleri ve örgüt yapılarını dönüştürmeleri kaçınılmazdır.

Bu kaçınılmazlığın arkasındaki gerçekliklerden biri, çalışanların örgütlü oldukları işyerlerinde çalışma koşulları ve ücretlerinin korunması ve geliştirilmesi için her türlü olumsuzluğa karşın işçi sendikalarına olan inançlarını korumalarına rağmen, aynı insanların sendikaların toplumsal alandaki dengeleyici ve dönüştürücü gücünü koruyamadıklarına olan inançlarının giderek güçlenmesidir. Gençler için ise sendikal örgütlenmeye uzak düştükleri bir dünyada, sadece faydacı bir anlayış ile süreklilik gösteren, resmi örgüt yapısında olan ve değişmez bir odak grup üyeliği içeren örgütlenmenin toplumsal alanda dengeleyici ve dönüştürücü bir gücü olduğuna inanmalarını beklemek çok yanıltıcı olacaktır. Sendikal etkinlik üzerine yapılan birçok araştırmada ortaya konan sonuçların, bu değerlendirme bağlamında dikkat çekici olduğunu vurgulamak gerekir(Peetz, 2010:393-394). Toplumsal çeşitliliğin ve farklılıkların değer kazandığı avucumuzun içine girecek kadar küçülen bir dünyada, gençlerin, politik, etnik, dini, nesil, cinsiyet gibi birçok kimlik bağlılığını, işçi sendikalarının sadece işyeri odaklı hak ve menfaat mücadelesi potasında eritmesini bekleyemeyiz(Dufour ve Hege, 2010:357-360; Vandaele, 2012:3). Diğer bir deyişle temsil edilenlerin inancını yitirmesi, temsil edenlerin de yapılanma yetkinliğini kaybetmesi ile sendikal hareketin meşruiyet sorunu büyümektedir. Özellikle toplumsal alanda dengeleyici ve dönüştürücü gücünü yitiren sendikal hareketin içinde bulunduğu zorluk derinleşmekte ve gençlere dönük inandırıcılığı, sahiçiliği kaybolmaktadır.

Sendikaların Artan Yetersizliği

Toplumsal sürecin tüm olumsuzluğuna rağmen birçok araştırma, gençlerin sendikalara yönelik doğrudan ideolojik karşıtlıklarının, olumsuz tutumlarının olmadığını göstermekte(Vandaele, 2012:3; Hodder, 2014:155; Tania, 2013:12-13) veya gençlerin yetişkinlere kıyasla işçi sendikalarından daha fazla hoşlanmadıklarını gösteren(Fontes ve Margolies, 2010:3) sonuçlar vermemektedir. Araştırmalarda ortaya çıkan diğer tespitler ise gençlerin sendika konusunda yetersiz bilgi sahibi olmaları, ilişkilerinin zayıf olması, sendikal tarih ve mücadele konusunda farkındalıklarının çok düşük olmasıdır(Vandaele, 2012:3; Fontes ve Margolies, 2010:3,17-18; Blackburn, 2013:7). Dolayısıyla sendikayı tanımama halı veya karşılıklı ilişkinin yokluğu durumu, gençlerin sendika üyeliğine yönelmelerini zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda ileri sürülen önemli bir yanılı ise genç neslin sendikal harekete kayıtsız kaldığı iddiasıdır(Hodder ve Kretsos, 2015:6; Dufour ve Hege, 2010:361).

‘Gençlerin çoğu sendikaya ihtiyaç duyduğunu bilmiyor çünkü sendikaları tanımıyor.’

Örgütlü toplum değerlerinin aşındığı, sendikal hareketin zayıfladığı, gençlerin sendikal harekete uzak düştüğü ve sendika üyeliğinin araçsallığının dışında öneminin azaldığı uzun zaman dilimi içerisinde, sorun olarak karşımıza çıkan kritik nokta, işçi sendikalarının toplumun her kesimi ile olduğu gibi gençlerle de olan ilişki eksikliğidir. Diğer bir deyişle işçi sendikaları gençlere ulaşma, anlama, anlatma, harekete geçirme konularında ciddi yetersizliklerle karşı karşıyadır.

‘Erken dönem deneyimleme, sosyal etkileşim ve bir defalık değil sürekli üyelik.’

Bazı çalışmalarda, genç işçilerin sendikal tutum ve davranışları açısından ilk istihdam ilişkilerinde adeta ‘beyaz bir sayfa’ (blank slate) özelliği gösterdikleri ve doğru biçimlendirmeye sendikalaşma konusunda olumlu yönde etki edebilecekleri vurgulanmıştır(Vandaele, 2012:2). Çalışmalarda ortaya konan ve bu tespiti güçlendiren bir diğer vurgu ise esasen sendika üyeliğinin yaşanılan/deneyimlenen bir süreç (experience good) olduğudur(Hodder ve Kretsos, 2015:6; Bailey vd., 2009). Diğer bir deyişle üyeliği deneyimleme süreci, sendikal olmanın kazanımlarının üye adına somutlaşması ve uzun ömürlü olmasıdır. Kazanımların somutlaşma ve uzun ömürlü olma durumu ise bir defalık üyeliği değil, sürekli üyeliği içerir(Bailey vd., 2009). Dolayısıyla gençler için sendika üyeliğinin ilk istihdam ilişkisinde kurulması ile deneyimlenmeye başlaması ve aile, iş, işyeri ve çalışma arkadaşları ile başlayan sosyal etkileşim sürecinde sendikanın rol alması, üye olma ve üyeliği her koşulda koruma için kritik önemdedir. Bu bağlamda sendikal farkındalığı zayıf olan genç neslin erken yaş döneminde sendikal ilişkiyi geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Sendikal ilişkinin erken yaş döneminde geliştirilememesi ise işgücü piyasasının dinamikleri ile birleşince, gençlerin sendikaya dönük beklentileri doğrudan olumsuz yönde beslenmektedir.

Sendikal ilişkinin ve üyeliğin ilk istihdam ilişkisinde kurulamaması doğal olarak gençlerin sendikaya yakınlaşmasını zorlaştırırken, esasen işçi sendikalarının da yapılanma sürecini zora sokmaktadır. Çünkü sendikal liderlik ve yönetim kadroları yeni dinamikleri, beklentileri deneyimleyememekte, adeta kendi gündemlerinin ve mücadelelerinin sınırları içinde kalmaktadırlar. Bu sınırlar içinde kalan sendikal hareketin de yeni dayanışmacı yapılar oluşturması zorlaşmakta, meşruiyet krizi büyümektedir.

‘Gençliğini kaybeden sendikalar.’

Gençlerin sendikayı tanımama hali, iletişim ve ilişki eksikliği ile ilgili bir diğer vurgu, sendika üyeliğinin, sendikal yönetimin ve sendikal liderliğin yaşlıların hakimiyetinde(Hodder ve Kretsos, 2015:7; Vandaele, 2015:18) (gerontocracy) ve erkek egemen olmasıdır. Şüphesiz yaşlılar hegemonyasının gençleri tanımama

halini, iletişim ve ilişki eksikliğini onarmasını beklemek çok iyi niyetli bir yaklaşım olacaktır. Gençliğini kaybetme hali ile ilgili söyleşilerde paylaşılan ‘*Türk-İş genel kurullarında elli yaş altı çok az sayıda insana rastlanabileceği*’ vurgusu, yapıyı anlamamızı kolaylaştıran bir tespittir. Yaşlılar hegemonyasının dil ve söylem farkı ise konuyu daha da zorlu hale getirmektedir. Yaşlanan sendikal hareket cesaretini ve dinamizmini kaybederken, ‘fikren, ruhen ve bedenen gençliğini yitirmekte’ ve ‘ak saçlılar’ örgütüne dönüşmektedir(Aydın, 2009). Sendikal hareketin gençliğini kaybetmesinin, ideallerini ve fikrini kaybetmesi olduğu gerçeği, söyleşilerde özellikle Türkiye deneyimi üzerinden doğrulanmıştır. İdeal ve fikri kaybın süreklilik kazanmasının, sendikal hareketi siyasal alandan koparacağı, mücadele yönünü zayıflatacağı ve sendikal kimlik inşasında başarısızlık getireceği çok açıktır. Genç neslin özellikle sendikal mücadele alanında yer alarak sendikal ilişkiyi deneyimleyebileceği ve örebileceği dikkate alınır, gençliğini yitiren sendikal hareketin gençlerle bağ kurması hayalcilikten öteye gidemez.

Yaşlılar hegemonyasının kendi deneyimleri, birikimleri ve tarzları ile yarattıkları sendikal kültür, adeta gençliğini aramaktan uzak durarak kendini yeniden üretirken, gençlere olan yabancılığını da pekiştirmektedir. Sendikal demokrasi eksikliği üzerinden okunabilecek bu durumun, söyleşilerde, bilinçli bir tercih ve hiyerarşik ilişkiyi reddeden gençlerin yönetim alanından uzak tutulmasının da güvencesi olduğu açıkça ifade edilmiştir. Sorun her ne kadar yaşlılar hegemonyası olarak adlandırılrsa da, mesele, kadroların yaş ortalaması değil, en alt kademeden en üst kademeye kadar uzanan mücadele kanalları kapalı, katı bürokratik yapıdır. Sendikal kültürün kendini yeniden üretme konusunda, söyleşilerde Türkiye özelinde dikkat çeken nokta, genç kuşak olarak sendikal yönetim ve liderliğe gelen kadroların olgunluk dönemlerine girerken yeni ideal ve fikirlere yer açacaklarına, kapitalist düzenin hapsediciliğinde en iyi ihtimalle işyeri ölçeğinde örgütlülüğe ve mücadeleye tutunmalarındır.

‘Katı bürokratik yapının kendini koruma mücadelesinde süreklilik ve kararlılık.’

Son dönem sendikal yönetim ve liderlerinin emek mücadelesine yaklaşımları dikkate alındığında, hangi görev ve sorumlulukları üstlendikleri, sendikal hareketin hangi değerler üzerine yükseldiği konularında derin bir bilmezliğin işaretleri yaygın olarak kendini göstermektedir. Örneğin bir dönemin Türk-İş başkanı ‘genel grev kararı alacak mısınız?’ sorusuna; ‘Almayacağız. Genel grevden korktuğumdan değil. Genel grev kararı alın uygulayalım dediğimizde, Hava-İş başkanına ‘uçakları durduracak mısın?’ ... ‘Hayır, başkan’, Belediye-İş başkanına ‘otobüsleri durduracak mısın?’ ... ‘Hayır, durduramam başkanım’ ... Türk-İş başkanının şalteri indir, hayatı durdur. Peki, nasıl olacak? Bunun sorumluluğunu kim taşıyacak?’ cümleleriyle cevap vermiştir. Aynı toplantıda konuşma yapan vali ise ‘... bugün sendikal harekette olması gereken ideal tutum ve davranış nedir?’ sorusunu sorarak, bu sorunun tam karşılığını veren bir sendikal yönetim örneği gösteren dönemin

Türk-İş başkanı ile yönetim kurulu üyelerini tebrik etmiştir(<http://www.el-aziz.com/cikti.php?mode=news&id=2860%27>). Bir diğer örnek, farklı bir Türk-İş başkanının Soma faciası sonrası yaşananları bir iş cinayeti, bir katliam olarak tanımladıktan sonra ‘Değerli arkadaşlarım, işçiler sendikacıdan korkmayacak. Sendikacı işçiden korkacak. Kimse kimseden korkmasın. Ama korkulacak bir şey varsa, sendikacı işçiden korkacak. Ama Soma’da ters bir algı var.’ cümlelerini kurmasıdır. Türk-İş’e bağlı bir işçi sendikasının merkez yöneticisi ise ‘... Sendikalar da bitti üzülüyorum onun için. Biz de örgütlenemiyoruz işte yok şeyimiz bitmiş, her şeyimiz bitmiş.’ ifadelerini tercih etmektedir(Urhan, 2014:51). Son dönem metal işkolunda yaşanan eylemler sonrası, Türk Metal Sendikası başkanının ‘metal sektöründe yaşanan eylemlerden sendika olarak ders çıkardıklarını, işçinin talepleri doğrultusunda sendika temsilcilerinin seçimle gelebilmesi ve gelirlerin işçilere aynı yardım olarak dağıtılabilmesi için genel kurul tarihini 11 ay öne çektikleri’ (<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/29248874.asp>) cümlesi de bir başka örnek olabilir. Bu örneklerin en çarpıcı yönü, ‘**üyeleri olan ama örgütlü olamayan**’ bir sendikal hareket ile karşı karşıya olunmasıdır. Şüphesiz böyle bir yapının, şubeden tepe örgüte kadar her zeminde üyenin gündelik yaşantısına uzanan ve değer katan sendikal kimliği pekiştirmesi, işyeri ile işyerini, işçi sendikası ile işçi sendikasını ve tepe örgütlerini ilişkilendirebilmesi mümkün değildir.

‘Üyesine bile yabancılaşan sendikal yapı üyesi ile aيدات kesintisi ve kandidate, bayram mesajlarında buluşuyor.’

Nihayetinde sendikacıların düşüncelerini yansıtan bu cümleler derin bir bilmezliği ve değerlerden kopmayı işaret ettiği gibi, kendi içine dönük katı bürokratik yapının da bir yansımasıdır. Böylesi sendikal yönetim ve liderlik, vakıflara benzeyen, toplumda ekonomik ve sosyal kabul sağlayan, sendikacılığı mesleğe dönüştüren, devlet ve işverenden itibar kazanarak onların izin verdiği alanda mücadele eden, üye ilişkisini temsilcilik düzeyinde kuran, mevcut üye ve mal varlığı ile günü yöneten ve geleceği, geleceğin yönetimlerine bırakan bir yapıyı beslemekten öteye geçememektedir. Bu durum, sendikal hareketin emek mücadelesinde bütünlüğünü zedelerken, rotasını kaybettirmekte, ancak yapı olarak sistem içerisinde yönetilmesini kolaylaştırmakta ve politikanın müdahalesini meşrulaştırmaktadır. Şüphesiz ülkenin sosyal, ekonomik ve politik değişimlerinin bu sorun alanını beslediğini de göz ardı etmemek önemlidir. Sendikal yönetim ve liderliğe dönük bu eleştirinin en azından demokrasi nosyonu yetersiz birçok ülke için de geçerli olabileceğini düşünmek gerekir.

‘Sendika tabelasını alalım, bürokrasisini almayalım.’

Bu noktada; genç işçilerin çoğunlukla işçi sendikalarının kendilerinden önceki neslin çıkarlarını koruma mücadelesi üzerine yoğunlaştıklarını düşündüklerini gösteren çalışmalar(Vandaele, 2012:7), sendika temsilcilerinin genç işçilerin

sorunlarına daha az duyarlı olduklarını gösteren çalışmalar(Vandaele, 2013:384), gençlerin, sendika yöneticilerinin bildik yöntemlerden ve düşüncelerden kop(a)madıklarını ve yöneticilerin yaklaşımlarını kendi özgürlüklerini, düşüncelerini sınırlandırıcı olarak değerlendirdiklerini gösteren çalışmalar(Vandaele, 2013:384; Vandaele, 2015:18), gençlerin çoğunluğunun sendikal faaliyetlerle ilgilenmediklerini gösteren çalışmalar ve gençlerin sesinin sendika liderliği/yönetimi tarafından yeterince duyulmadığını işaret eden çalışmalar(Kretsos ve Hodder, 2015:195), 'yaşlılar hegemonyası' tanımını güçlendirmektedir(Hodder ve Kretsos, 2015:6). Diğer bir deyişle sendikal örgüt ve yönetim alanında, cinsiyete dayalı demokrasi eksikliğinin de(Vandaele, 2013:383; Vandaele, 2015:17) beslediği, genç neslin sendikal yaşam içerisindeki yokluğu, 'yaşlılar hegemonyası'nın önemli bir göstergesidir. Bu kapsamda 2010 yılında Avusturalya'da yapılan bir araştırmada, genç işçiler, sendikayı 'başkalarının örgütü' veya 'orta yaşlı, beyaz işçilerin örgütü' olarak tanımlarlarken, İngiltere'de 'orta yaşlı erkeklerin hiyerarşik örgütü' olarak tanımlamaktadırlar. Kadın işçiler ise sendikaları 'kadınların sorunlarını anlamayan orta yaşlı, beyaz erkeklerin örgütü' olarak görmektedirler(Tokol, 2014).

'Sınıfın sorunlarını çözemeyen sendikal hareket kendi sorunlarına odaklanıyor; nasıl seçilirim, nasıl yönetirim.'

Böyle bir sendikal yapı içerisinde gençler açısından sendika üyeliğinin araçsallık dışında bir değeri kalmamaktadır. Sendika üyeliğinin sadece araçsallık boyutunun önemli olması ise gençlerin üyeliğini ciddi derecede sınırlandırıp, üyeliği pasif ve geçici kılarken, sendikal hareketin değişimine yönelik iklimin oluşumunu da engellemektedir. Söyleşilerde de bu tespit kabul görürken, Türkiye özelinde araçsallık olgusunun 12 Eylül ile yerleşiklik kazandığı özellikle vurgulanmıştır. 12 Eylül ile ekonomi politik alanda söz sahipliği ve sendikal kimlik için yapılan mücadelelerde tıkanıklıklar artarken, toplu iş sözleşmesi düzeni içerisinde sıkışan sendikal hareketin araçsallık olgusunu pekiştirdiği ve kendisini, bugüne taşıyan açmazların içine soktuğuna işaret edilmiştir. 12 Eylül'ün ekonomi politik yapıyı biçimlendiren ve siyasal alanı düzenleyen gücü ile endüstri ilişkileri sistemi yeniden yapılırken adeta bir '*saha temizliğine*' tabi tutulmuş ve yeni bir düzen oluşturulmuştur. Bu düzen içinde örneğin ikili ücret hemen her örgütlü işyerinin olağan uygulaması olmuştur. İkili ücret, geçici işçi ve benzeri yasalara dayanan ve dayanmayan tüm uygulamaların, bugün '*ayrıcılıklı bir yapıyı*' beslediği tereddütsüzdür. Asgari ücretin %8-10 üzerinde işe giriş ücreti ile çalışmaya başlayan sendikal bir gencin yan yana çalıştığı görece kıdemli sendikal çalışma arkadaşının kendisinden daha fazla ücret alması, ayrıcalıklar üzerine kurulu sendikal düzenin en açık örneğidir. Bu ücret farkının kapanamayacağı gündelik ilişkide fark eden gençlere, bu sendikal yapının verebileceği bir şey yoktur.

Toplu iş sözleşmesi düzeni içerisinde ayrıcalıklar yaratılarak işçilerin bölünmesine zemin hazırlanması, AFL-CIO başkanı Richard Trumka'nın 'gençler, sendikaları ebeveynlerinin ekonomisinin kırıntısı olarak görüyor' ifadesini

doğrulamaktadır. Bu sendikal yapının, gençlerin tercihi olmaktan çok uzak olduğu, söyleşilerde ortak tespittir. Şüphesiz gençlerin de dahil olduğu en geniş anlamıyla emekçi sınıf bugün kalabalık, çeşitli ve katmanlı yapısı ile kendiliğinden ortaklık, dayanışma yaratmakta büyük zorluk içerisindeyken, sendikal hareketin araçsallık meselesini iyi okuması, araçsallığı önemsemesi, ancak araçsallığın ötesine taşması kaçınılmazdır. Aksi takdirde, gençler için işçi sendikası üyeliği '*olmasa da olur*' veya '*bir derdim olduğunda düşünürüm*' bağlamında bir alternatif olmaktan öteye geçmemektedir.

'Yaşamınızın bu son döneminde, her zaman olduğunuzdan daha yığıt, çok ama çok yığıt olmanız gerekir.'⁸

Sendikal Yapıya Dönük Olası Önermeler

Gençlerle işçi sendikalarının ilişkisi bağlamında tüm bu tespitler sendikal yapının kaçınılmaz olarak değişimine işaret etmektedir. Konuyla ilgili sınırlı bazı önermelerde bulunulacak olursa, aşağıdaki vurgular önemli olabilir.

▪ Gençlerin sesinin gerçek anlamda duyulabilmesi için sendikaların sıkıştıkları toplu iş sözleşmesi düzeninin dışına taşmaları ve bir sınıf örgütü olarak, değişen toplumsal ilişki içerisinde yeniden sosyalleşme sürecinden geçmeleri önemlidir. Bu sosyalleşme süreci, sendikalar için çekirdek üyeleri ile gençler, kadınlar, göçmenler, öğrenciler, işsizler gibi yeni ilişkiler geliştirmeleri gereken gruplar arasındaki kesişim alanlarını çalışmalarını, ortaklıklar tanımlamalarını gerektirmektedir. Bu kolay bir görev değildir. Çeşitlenerek katmanlaşan işgücünün geçmişe göre uyumlaşması çok zor olan ekonomik ve sosyal taleplerinin, bildik bir sendikal yapı içerisinde harmanlanması mümkün değildir. Ancak işçi sendikaları için önemli olan, zor gözükse de bu görevi üstlenecek yapılanmaya gidebilmektir.

▪ Böylesi bir görev makro ölçekte, işkolu, konfederasyon gibi sınırlılıkları aşan sendikal örgütlenme ve üyelik düzeni ile sendikal demokrasiyi biçimlendiren delege seçimi, yönetim alanının paylaşımı, kurumsal yetkinlik, faaliyet alanının çeşitliliği, sendikal eylem alanının genişlemesi gibi konuları yeniden tartışmayı ve strateji geliştirmeyi gerektirmektedir.

▪ Böylesi bir görev yerel, ulusal ve uluslararası alanda sadece işçi sendikalarına değil, tepe örgütlerine de yeni sorumluluklar yüklemektedir. Bilinen bir gerçeklik ise sermayenin küresel ortaklığına karşı, sendikal hareketin küresel birliktelik geliştirememiş olmasıdır. Oysa bölgesel ve küresel ölçekte ortak örgütlenme, eğitim, mücadele fonlarının kurulması, sosyoekonomik politikalara yönelik ortak tutum geliştirilmesi, sosyal ve siyasal ağlarla ilişkilerin güçlendirilmesi, işçi sendikalarına uzak düşen gençlerin ve diğer grupların inançlarını olumlu yönde etkileyebileceği gibi, sendikal hareketin meşruiyet sorununun çözümüne de olumlu katkı sağlayacaktır.

⁸ Urgan, M. (2015) Bir Dinozorun Anıları, Yapı Kredi Yayınları, 80. Baskı, İstanbul, s.82

- İşçi sendikaları için küresel ölçekte ‘örgütsüzlerin örgütlenmesi’ esas hedeftir. Örgütlenme faaliyetinin artık sanayi sektörü, büyük ölçekli işletme, güvenceli iş ilişkisi odaklı olamayacağı çok yalındır. Özellikle gençlere yönelen, onların sendikal tutum ve davranışlarını olumlu yönde dönüştüren ve sendikalaşma eğilimlerini güçlendiren bir sendikal hareket örgütlenme politika ve tercihlerinde kolaydan zora, dışlayıcı anlayıştan kapsayıcı anlayışa yönelmek zorundadır. Klasik toplu iş sözleşmesi odaklı örgütlenmenin yanı sıra kadın, göçmen, genç gibi farklı kesimlere doğrudan yönelen, onların talepleri için mücadele eden ve süreklilik içermeyen örgütlenmelerde gündeme gelmelidir. Yığınsal üye tabanı hedeflemeyen, çekirdek üye ile bir fikri ve mücadeleyi kovalayan, örgütlülüğün ve eylemin etkinliğini arayan, çevrenin ilgi ve çıkar ilişkisi bulduğunda destek verdiği alt/tamamlayıcı örgütlenmeleri de tartışmaya açmak gerekir.
- Gençlerin ve genç işgücünün sorunlarının sendikal gündeme taşınması, gençlere sendika içinde ‘yaşam alanı’ yaratılması gerekmektedir. Böylesi bir görev, sendikal hareketin geleneksel iletişim ve ilişki ağlarının ötesine geçerek, alt kademedan üst kademeye yönetim alanını demokratikleştirerek gençleştirmesini, cinsiyet çeşitliliğini gerçekleştirmesini, gençlere yönelik yatay örgütlenmeler veya ortaklıklar oluşturmalarını, bu örgüt ve ortaklıklara politika geliştirme ve karar alma süreçlerinde rol ve yetki vermelerini, gençleri sendikal yaşamın içine katarak deneyim biriktirmelerinin sağlanmasını, bütçe ve uzman desteği vermelerini, dayanışmacı değerleri besleyerek toplumsal alanda bilinirliğini pekiştirmesini, farkındalık yaratmasını öncelikle içermektedir. Aksi takdirde sendikal yapı, eril sendikal kültürün ve eril yönetim alanının belirlediği sınırların ötesine geçemez.
- Güncel toplumsal hareketler ve itirazlarda içeriği kavrayabilme, ortak temelde anlamlandırabilme, çeşitliliği anlama, farklılıkları gözetme ve benzer duyarlılıklarla itirazların tarafı, savunucusu, koruyucusu olabilmeye yatkın örgütsel birikimi sağlayacak bir yapıya dönüşebilmek, sendikal hareketin gençlere ulaşabilmesi için önemlidir. Bu yapı, bürokratik nitelikten uzak, yaşlılar hegemonyasının hakim sendikal kültürünün olmadığı, üyelik ilişkisi dışına taşan bir anlayışla gençlerle ortak dili/jargonu kullanabilen, doğrudan, kısa ve görsellik içeren anlatımı becerebilen, talimat veren ve yönlendiren yerine dinleyebilen ve hızlı hareket edebilen nitelikte olmalıdır. Böyle bir örgütsel dönüşüm, gençlerin sendika konusunda yetersiz bilgi sahipliği, sendikayı tanınamama hali, sendikal ilişkinin yokluğu ve sendikal mücadeleyi ‘küçümseme’ veya ‘önemsememe’ sorunlarını çözebilmede katkı sağlayacaktır.
- İşsizlik, güvencesiz çalışma, çevrenin korunması, iklim değişikliği, demokratik duyarlılık, insan hakları gibi evreni dertlenen ufku sınırlanmamış sosyal ve ekonomik bakış ve mücadele dinamiği geliştirmek, sosyal politika, çalışma hakları gibi konuları eğitim öğretim planlarına koydurmak, yüksek öğrenim, mesleki eğitim, staj ve mesleki yönlendirme gibi konularda hizmet üretmek, sendikanın ne olduğu ve nasıl bir fonksiyon içerdiği konularında doğrudan üyeliği içermeyen hizmetler sağlamak, gençlerin sosyal yaşam alanlarında yer almak, sendikalarla gençlerin iletişim ve ilişki kurmalarını kolaylaştırıcı olacaktır. Çalışma hayatına girmeden önce

gerçek bir sendikal iletişimin kurulabilmesinin yegane faydası, belki de, ilk işveren karşıtlığında sendikal ilişkiden vazgeçmemek olacaktır.

▪ Sendikal iletişim ve ilişkinin sosyal medya ve sosyal ağlar üzerinden geliştirilmesi, özellikle gençler açısından sendikal görünürlüğü ve bilinirliği olumlu etkileyecektir. Günümüz gençliğinin ‘gölge denetçilik’ (watchdog) yerine ‘sanal denetçiliği’, ‘sanal gözlemciliği’ (lapdog) (Patton, 2013:37) güçlü biçimde benimsediği unutulmamalıdır. Y nesline dönük bir araştırmada, cevap verenlerin %73’ü internetin dünyayı düşünme biçimlerini değiştirdiğini ifade etmiştir (Viacom, 2012). Burada konu ile ilgili tartışmalı nokta, ‘kollektif dikkat eksikliği sendromu’dur (Standing, 2015:214). Kısaca sanal alemde ‘tanımadığımız’ bireysel bağlantılar geometrik artarak çeşitlenirken, bağlantıların kollektif nitelik ve süreklilik kazanarak derinleşmesi ve dayanışmacı harekete dönüşmesi en önemli zorluktur. Sanal alemin harekete geçirici ve sürükleyici dinamiğinin geleneksel örgütlenme ile ilişkilenererek, sendikal bağı ve kimliği örmesi önemlidir.

Gerçek olan olumlu ya da olumsuz nitelenebilecek sanal alem etkileşiminin, genç nesil açısından bilinmeyen veya az bilinen sendikal üyeliğin kazanımlarının neler olabileceğini deneyimlemeye başlamada, önemli bir zemin olduğudur. İşçi sendikaları sosyal medya ve sosyal ağlar üzerinden potansiyel üyelerine, onların gündemlerini öne çıkararak, nelerin mücadelesinin verilebileceğini gösterebilirler. Bu konuda işçi sendikalarının önemli çabalar gösterdiğini ve yeterli olmasa da gelişme kaydettiklerini vurgulamak yanıltıcı olmaz. Ancak işçi sendikalarının çabalarına rağmen, bu konuya, genç nesil perspektifinden bakan çalışmalarda, gençler, işçi sendikalarının sosyal medya ve sosyal ağları kullanma becerilerini yetersiz bulmaktadırlar (Bailey vd., 2009). Sosyal medya ve sosyal ağlar üzerinden sendikal iletişim ve ilişkinin güçlendirilmesinde en önemli konu, sadece bilgilendiren ve yönlendiren konumu ile işçi sendikasının değil, tüm tarafların iletişim sürecinde aktif olmasının sağlanması, bilgi, deneyim ve eleştiri paylaşımlarının demokratik kılınmasıdır.

Son Söz

Gençlerin sendikal ilişki ve üyeliği konusu, üzerine çokça düşünülen, tartışılan ve giderek daha fazla önem kazanan bir ‘*sendikal sorun*’ alanıdır. Konunun sendikal sorun olarak ifade edilme nedeni, doğrudan işçi sendikalarının yapılanma ve geleceği ile ilgili olmasıdır. Diğer bir deyişle meselenin özünde, dışsal faktörlerin besleyiciliği olsa da, sendikal hareketin değişim yetersizliği önemli pay sahibidir. Bu yetersizliğin altında yatan kritik neden ise ‘bildik yöntemlerden’ kopamayan, kendinden farklı grupların, gençlerin gündemini içselleştirerek onlarla yönetim alanında bütünleşemeyen, paternalistik sendikal kültürdür. Bu nedenle gençlerin ve diğer grupların üyeliğini, katılımcılığını ve karar vericiliğini güçlendirmek için örgütsel yapıyı tartışmaya açmak, gençlere dönük gündemi öne taşımak ve sendikal

hareketin toplumsal alandaki kabulünü sorgulamaya başlamak önemlidir(Hodder, 2014:156).

‘Değil kardeşim, dal yeşil değil, gök mavi değil,
Bilsen! Ben hangi alemdeyim, sen hangi alemde!
Aklından geçer mi dersin aklımdan geçen şeyler?
Sanmam! Yıldız ve rüzgar payımız müsavi değil;
Sen kendi gecende gidersin, ben kendi gecemde;
Vazgeç kardeşim, ayrıdır bindiğimiz gemiler!’⁹

Bu çalışmada derlenen bazı tespitleri son söz olarak sıralamak önemli olabilir. Gençlerin sendikalaşma eğiliminin güç kazanmadığı bir gerçektir. Hatta örgütlü bir işyerinde bireysel bağlamda faydacı bir ilişkinin yokluğu veya zayıflığı karşısında, sendikal üyelik tercih olmaktan çıkmaktadır. Ancak gençlerin sendikal harekete ideolojik bir karşı duruş sergilediklerini gösteren somut kanıtlarda yoktur. Önemli yanılgılardan biri ise gençlerin sendikal harekete karşı kayıtsız kaldıklarıdır. Önemli bir gerçeklik ise geçmişe kıyasla bugün gençlerin daha fazla temsil ve örgütlenme talep ettikleridir. Gençlerin işçi sendikalarından talepleri olduğunu düşünmek için çok da tartışma ve değerlendirme yapmaya ihtiyaç yoktur. Süregelen önemli bir tehlike ise sendikal hareketin yetersizliğinin sendikasızlaşmayı teşvik ederken, farklı örgütsel formların boşluğu doldurma olasılığının güçlenmesidir.

‘Köklü, kalıcı olmak için, gençler için iç formu kırmak gerek. Yoksa gençler kendilerini başka yerde arıyorlar.’

Dolayısıyla kritik olan, sendikal hareketin örgütsel yetkinliklerini ve omurgasını, günümüzün çeşitlenen mücadele alanlarını dikkate alarak yeniden inşa etmesidir. Bu inşa çalışmasında örgüt içi ve dışı yeni dayanışma ağları kurmak, sosyoekonomik politikalarda proaktif olabilmek, örgütlülüğü uluslararası düzeye taşıyabilmek önceliklidir.

‘İnan kardeşim inan,
Gök mavidir, dal yeşil.
Omzun omzumda, nefesim nefesinde.
Gökyüzünü yıldız yıldız,
Dilim dilim bölüşürüz yeryüzünü,
Payına düşen dertler, payıma düşer.
Sen benim günümdesin, ben senin gecende.
Bir ucu sende denizin, bir ucu bende
İnan kardeşim inan,
Aynı suda yüzer bindiğimiz gemiler.’¹⁰

⁹ Cahit Sıtkı Tarancı ‘İmkansız Dostluk’ şiiri

¹⁰ Cahit İrgat ‘Dost’ şiiri

Gençlerin sendikal ilişki ve üyeliği öncelememeleri ile işçi sendikalarının yapısal yetersizliklerinin devam etmesi halinde, sendikal hareketin geleceğinden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Gelecek açısından en büyük zorluk, gençlerin sendikal harekete ve sendikalaşmaya yönelik iştahının kaybolma tehlikesidir. Sendikal ilişkinin bir deneyimleme süreci olduğu dikkate alınır, iştahtan kesilme halinin sendikal hareketi küçülteceğini öngörmek zor olmayacaktır. Bu bağlamda işçi sendikaları için öncelikli adımlar, sendikal yapıyı sorun alanı olarak tartışmaya açmak, dinamizmini gençlerden aldıkları alanlarda sendikal mücadeleyi büyütme ve üye olmamanın maliyetinin her daim yüksek olduğunu, gençlere gösterebilmek olabilir.

KAYNAKÇA

- Aydın, Z. (2009) “Gençliğini Yitiren Sendikal Hareket ve Gençlik”, 7 Mayıs 2009, <http://www.turnusol.biz/public/print.aspx?id=4509&sp=0&makale=Sendikalar%20ve%20genclik>, (03.09.2015)
- Bailey, J.; Price, R. A.; Esders, L. P. (2009) “Marketing Unions to Young People: Recruiting and ‘Rusting On’”, QUT Digital Repository, <http://eprints.qut.edu.au/26983>, (05.06.2015)
- Blackburn, D. (2013) “Can Unions Be Effective For Young Workers?”, **International Union Rights**, Published by: International Centre For Trade Union Rights, Vol:20, No:3, pp.5-7
- Boris, M. B. (2015) “Catching the Next Wave: A Study of Internal Organising Among Young Workers in a US Union”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.177-194
- Brinkhurst-Cuff, C. (2014) “Why Don’t Young People Want to Join Trade Unions”, 22 January 2014, <http://www.newstatesman.com/politics/2014/01/why-dont-young-people-want-join-trade-unions>, (05.06.2015)
- Çelik, A. (2015) “AKP Döneminde Sendikal Haklar: Sendikasız-Grevsiz Kaynaşmış Bir Kitleyiz”, **Himmet, Fitrat, Piyasa AKP Döneminde Sosyal Politika**, Derleyenler: Meryem Koray, Aziz Çelik, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, ss.157-193
- Deloitte (2014) **The Deloitte Millennial Survey-Executive Summary**, January 2014, pp.1-15
- DİSK-AR (2015), “**DİSK-AR Bülteni**”, 17 Ağustos 2015
- Dufour, C.; Hege, A. (2010) “The Legitimacy of Collective Actors and Trade Union Renewal”, **Transfer**, ETUI, Vol:16, No:3, pp.351-367
- Elander, G. (2014) “‘Get Organized’ Why Young workers Should Join Trade Unions”, <http://bright-green.org/2014/12/01/get-organized-why-young-workers-should-join-trade-unions>, (05.06.2015)
- El-Aziz Haftalık Siyasi Bağımsız Gazete, www.el-aziz.com/cikti.php?mode=news&id=2860%27 (25.09.2015)
- Fernandez R. C. J.; Rojo, R. I.; Calle, P. L.; Lucio, M. M. (2015) “Young Workers and Unions in Spain: A Failed Meeting?”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.142-161
- Fontes, M; Margolies, K. (2010) “Youth and Unions”, Cornell University ILR School, DigitalCommons @ILR, 3-8-2010, <http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/workingpapers>, (12.06.2015)

- Hatch, N. (2015) “The Selfish Generation: Anxiety and Belonging in a Digital World”, **Resist! Against a Precarious Future**, Edited by Ray Filar, Lawrence and Wishart, London, pp.129-133
- Hill, L. (2014) “The Decline of Trade Unionism and “The Selfish Generation””, September 13, <http://www.columnf.com/the-decline-of-trade-unionism-and-the-selfish-generation>, (05.06.2015)
- Hodder, A. (2014) “Organising Young Workers in the Public and Commercial Services Union”, **Industrial Relations Journal**, Vol:45, No:2, pp.153-168
- Hodder, A. (2015) ““Old Dusty Men”? Young People and Trade Unions in the UK”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.162-176
- Hodder, A.; Kretsos, L. (2015) “Young Workers and Unions: Context and Overview”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.1-15
- Huntley, R. (2005) “Is Generation Y Apolitical and Apathetic?”, 7 September 2005, <http://evatt.org.au/news/generation-y-apolitical-apatetic.html>, (12.06.2015)
- Hürriyet Gazetesi, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/29248874.asp>, (25.09.2015)
- Hürriyet Gazetesi, http://sosyal.hurriyet.com.tr/yazar/izzet-cap_503, Prof. Dr. Faruk Birtek ile Söyleşi, (04.10.2015)
- İnsel, A. (2008) “OECD: Neoliberalizm, Sizlere Ömür!”, **Radikal İki**, 14.12.2008, s.1,4
- Kahraman, F. (2013) “A New Hope For Young Workers in Turkey”, **International Union Rights**, Published by: International Centre For Trade Union Rights, Vol:20, No:3, pp.3-4
- Kretsos, L.; Hodder, A. (2015) “Concluding Comments”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.195-200
- Mrozowicki, A.; Krasowska, A.; Karolak, M. (2015) ““Stop the Junk Contracts! Young Workers and Trade Union Mobilisation against Precarious Employment in Poland”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.123-141
- Neyzi, L. (2011) “Object or Subject? The Paradox of ‘Youth’ in Turkey”, **International Journal of Middle East Studies**, Cambridge University Press, Vol:33, No:3, pp.411-432.

- Oliver, D. (2005) “Young People, Union, Strategies”, 13 September 2005, <http://evat.org.au/news/young-people-unions-strategies.html>, (12.06.2015)
- Patton, M. J. (2013) “Generation Y in Gezi Park”, **Middle East Report**, No:268, Fall, pp.30-37
- Peetz, D. (2010) “Are Individualistic Attitudes Killing Collectivism?”, **Transfer**, ETUI, Vol:16, No:3, pp.383-398
- Peetz, D.; Price, R.; Bailey, J. (2015) “Ageing Australian Unions and The ‘Youth Problem’”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.54-70
- Ramsay, A. (2015) “Breaking The First Rule of Generation Y”, **Resist! Against a Precarious Future**, Edited by Ray Filar, Lawrence and Wishart, London, pp.85-90
- Shister, J. (1953) “The Logic of Union Growth”, **Journal of Political Economy**, The University of Chicago Press, Vol:61, No:5, pp.413-433
- Snell, D.; Fairbrother, P. “Unions as Environmental Actors”, **Transfer**, ETUI, Vol:16, No:3, pp.411-424
- Soul, J. (2015) “New Times Are Still Coming, Old Times Are Still Leaving: Notes About Young People’s Participation and Union Traditions in Contemporary Arjentina”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.37-53
- Standing, G. (2015) **Prekarya, Yeni Tehlikeli Sınıf**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul
- Stubbs, A. (2014) “Interviews” **My Union, My Voice Young Workers’ Month**, Published by TUC, March 2014, pp.1-20
- Tania R. Melo (2013) “What The Labour Movement Can Be”, **International Union Rights**, Published by: International Centre For Trade Union Rights, Vol:20, No:3, pp.12-13
- Tanyaş, B. (2015) “Gençler ve Politik Katılım: Gezi Parkı Eylemleri’nde ‘Apolitik Nesil’”, **Eleştirel Psikoloji Bülteni**, Sayı:6, Nisan, ss.25-50
- Türkiye İstatistik Kurumu (2014) **Haber Bülteni**, Sayı:18625, 14 Mayıs 2015
- Tokol, A. (2014) “Genç İşçiler ve Sendikalar”, 14.11.2014, <http://www.turkmetal.org.tr/default.asp?page=arastirmalar&id=15172>, (03.09.2015)
- Tomba, C. (2013) “Young Workers and Trade Union Rights in Italy”, **International Union Rights**, Published by: International Centre For Trade Union Rights, Vol:20, No:3, pp.8-9
- Urgan, M. (2015) **Bir Dinozorun Anıları**, Yapı Kredi Yayınları, 80. Baskı, İstanbul

- Urhan, B. (2014) **Sendikasız Kadınlar Kadınsız Sendikalar**, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Birinci Basım, Aralık 2014
- Vandaele, K. (2012) “Youth Representatives’ Opinions on Recruiting and Representing Young Workers: A Twofold Unsatisfied Demand?”, **European Journal of Industrial Relations**, Vol:18, No:3, pp.1-16
- Vandaele, K. (2013) “Union Responses to Young Workers Since The Great Recession in Ireland, the Netherlands and Sweden: Are Youth Structures Reorienting The Union Agenda”, **Transfer**, ETUI, Vol:19, No:3, pp.381-397
- Vandaele, K. (2015) “Trade Unions ‘Deliberative Vitality’ Towards Young Workers: Survey Evidence Across Europe”, **Young Workers and Trade Unions A Global View**, Edited by Andy Hodder and Lefteris Kretsos, Palgrave Macmillan, First Published, pp.16-36
- Viacom (2012) “The Next Normal: An Unprecedented Look At Millennials Worldwide”, November 15,
<http://ir.viacom.com/releasedetail.cfm?releaseid=721468>, (12.06.2015)
- Williams, G.; Quinn, M. (2014) “Macmillan’s Children? Young Workers and Trade Unions in the Early 1960s”, **Industrial Relations Journal**, Vol:45, No:2, pp.137-152